

باشد که زاد و ولد کنید

هجوم به حقوق جنسی و باروری
زنان در ایران

AMNESTY
INTERNATIONAL

سازمان عفو بین‌الملل یک جنبش جهانی بیش از ۷ میلیون نفری است که برای تحقق جهانی که در آن همه انسان‌ها از حقوق بشر برخوردار باشند مبارزه می‌کند.

چشم انداز ما این است که هر فردی از تمام حقوق مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر و دیگر استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر برخوردار شود.

ما از هر حکومت، ایدئولوژی سیاسی، منافع اقتصادی و هر مذهبی مستقل هستیم و هزینه‌های ما عمدتاً توسط اعضای ما و کمک‌های مالی عمومی تامین می‌شود.

AMNESTY
INTERNATIONAL

نشر اول در سال ۲۰۱۵ توسط
سازمان عفو بین‌الملل
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom
© عفو بین‌الملل ۲۰۱۵

نمایه: MDE 13/1111/2015

زبان اصلی گزارش: انگلیسی
چاپ توسط سازمان عفو بین‌الملل،
دبیرخانه بین‌المللی، انگلستان

همه حقوق محفوظ است. حق چاپ محفوظ است، اما تکثیر به منظور ترویج، کارزار و آموزش ولی نه برای فروش، بدون پرداخت بهای مالی مجاز است. دارندگان کپی رایت از همه کسانی که برای اهداف فوق به پخش اقدام می‌کنند می‌خواهند که آن را به اطلاعشان برسانند تا آنان بتوانند اثرات آن را ارزیابی کنند. کپی کردن در هر شرایط دیگر، یا استفاده از آن در نشریات دیگر و یا ترجمه یا اقتباس، باید با اجازه کتبی ناشران باشد و ممکن است بابت آن بهای مالی قابل پرداخت باشد.

برای درخواست مجوز، یا برای هر گونه پرسش دیگر، لطفاً با copyright@amnesty.org تماس بگیرید.

عکس روی جلد: بیلوردی که شهرداری تهران در سال ۲۰۱۳ برای تشویق فرزندآوری زیاد در تهران نصب کرد. © ایرنا
amnesty.org

فهرست مطالب

۵	۱. مقدمه
۱۸	۲. طرح افزایش نرخ باروری: تهدیدی به حقوق جنسی و باروری
۱۹	محدود کردن دسترسی به وسایل مدرن پیشگیری از بارداری
۲۳	ممنوعیت اطلاع‌رسانی و آموزش درباره مسائل مربوط به سلامت جنسی و باروری
۲۶	۳. طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده: نهادینه سازی تبعیض
۲۶	استخدام زنان در 'اولویت' نیست
۲۹	موانع طلاق
۳۱	ارجحیت سازش در زندگی زناشویی بر حقوق زنان
۳۵	جمع آوری آمار و اطلاعات
۳۷	۴. تبعیض و خشونت علیه زنان
۳۷	قوانین تبعیض آمیز
۳۹	محدودیت در آموزش عالی
۳۹	ممنوعیت از استادیوم‌های ورزشی
۴۰	مقررات سخت‌گیرانه پوشش
۴۴	۵. نتیجه گیری و توصیه‌ها

۱. مقدمه

«در این سیاست تحدید نسل حتماً بایستی تجدید نظر شود و ... مسؤلین کشور ... باید درباره آن فرهنگ سازی کنند؛ از این حالتی که امروز وجود دارد – یک بچه، دو بچه – باید کشور را خارج کنند. رقم صد و پنجاه میلیون و دویست میلیون را اول امام گفتند – و درست هم هست – ما باید به آن رقم‌ها برسیم.»

سخنرانی رهبر ایران، آیت الله سید علی خامنه ای در ماه ژوئیه ۲۰۱۲

دو طرح در مجلس، تهدیدی جدی را متوجه حقوق انسانی و آزادی‌های اساسی زنان و دختران در ایران کرده است. این دو طرح، که بخشی از سیاست حکومتی برای افزایش رشد جمعیت بشمار می‌روند، در حالی در دستور کار مقامات قرار گرفته‌اند که زنان و دختران پیشاپیش از تبعیض و خشونت فزاینده رنج می‌برند.

طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت (شماره ثبت : ۴۴۶) حق زنان برای برخورداری از

^۱ وبسایت آیت الله خامنه ای، سخنرانی در حضور مقامات دولتی، ۲۴ ژوئیه ۲۰۱۲، در: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20534>، رؤیت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۵.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

سلامت جنسی و باروری را تهدید می‌کند.^۲ در صورت تصویب، این قانون استفاده زنان از وسایل مدرن پیشگیری از بارداری را محدود خواهد کرد، عقیم سازی داوطلبانه را عملی خلاف قانون به شمار خواهد آورد و ارائه اطلاعات در مورد روش‌های پیشگیری از بارداری را ممنوع خواهد ساخت. علاوه بر این، برنامه‌های دولتی تنظیم خانواده، که در گذشته به دلیل تسهیل دسترسی زنان به وسایل پیشگیری از بارداری و اطلاعات مربوط به سلامت جنسی و باروری، از جمله در مناطق دور افتاده و فقیر کشور، مورد تمجید قرار گرفته‌اند تعطیل خواهند شد.^۳

حق خودمختاری و تصمیم گیری آزادانه در مورد زمان بچه‌دار شدن و تعداد دفعات آن، یک حق انسانی است و نقشی بنیادین در تحقق سایر حقوق زنان و بهره‌مندی آنها از زندگی سالم در ابعاد مختلف جسمی، روانی و اجتماعی ایفا می‌کند. با این حال در ایران، مانند دیگر نقاط جهان، اختیار و کرامت انسانی زنان و دختران به واسطه قوانینی که استفاده از حقوق جنسی و باروری را محدود یا جرم انگاری می‌کنند از آنان سلب شده است.

عقب گرد ایران در زمینه احترام به حقوق جنسی و باروری زنان در پی چرخشی عظیم در سیاست‌های جمعیتی کشور صورت می‌گیرد. به موجب این سیاست‌های رسمی که از سال ۱۹۸۹ اجرا شده‌اند، نرخ باروری در ایران شاهد کاهشی مداوم از ۷.۰ تولد برای هر زن در سال ۱۹۸۰ به ۵.۵ در ۱۹۸۸ تا ۲.۸ در ۱۹۹۶ و در نهایت ۱.۸ در سال ۲۰۱۴ بوده است.^۴ امروز، بعد از گذشت سه دهه سیاست‌های جمعیتی در ایران در حالی طی کردن یک دور

^۲ پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت، ۱۷ اکتبر ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=f0eed7e0-66ee-4a02-8c3e-151f96ef0ae8>، رؤیت در ۸ ژانویه

۲۰۱۵.

^۳ ژانت لارسن، «سقوط بی‌سابقه نرخ زاد و ولد در ایران: موفقیت، الگویی برای دیگر کشورهای در حال توسعه»، مؤسسه سیاست زمین، ۲۸ دسامبر ۲۰۰۱، در: http://www.earth-policy.org/plan_b_updates/2001/update4ss، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. فرزانه رودی-فهمی، «تنظیم خانواده در ایران: پاسخ به نیاز یک ملت»، دفتر پژوهش‌های جمعیتی، سال ۲۰۰۲، در:

http://www.prb.org/pdf/iransfamplanprog_eng.pdf، رؤیت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۴. امیر حسین مهریار، فرزانه رودی-فهمی، اکبر آقاجانین، و فرزانه تاجدینی، «سرکوب و احیای برنامه تنظیم خانواده و تاثیر آن بر سطح باروری و ترکیب جمعیت»، جلد ۲۰۲۲ مقاله کاری، انجمن تحقیقات اقتصادی برای کشورهای عربی، ایران، و ترکیه، سال ۲۰۰۰، در:

<http://www.erf.org.eg/CMS/uploads/pdf/2022.pdf>، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. ان پودربگ، «خانه‌های بهداشت ایران مدلی برای منطقه دلتای می‌سی‌سی‌پی ارائه می‌دهند»، مرکز بین‌المللی فوگارتی: پیشبرد علم برای بهداشت جهانی، نوامبر-دسامبر ۲۰۰۹، در:

http://www.fic.nih.gov/NEWS/GLOBALHEALTHMATTERS/Pages/1209_health-house.aspx، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. برای نمونه‌هایی از پوشش خبری مثبت، نگاه کنید به هارشی هتج، «راه حل‌ها را جشن بگیریم: داستان موفقیت‌آمیز تنظیم خانواده در ایران»، زنان کار را پیش می‌برند، ۳۰ ژوئیه ۲۰۱۲، در:

<http://www.womendeliver.org/updates/entry/celebrate-solutions-irans-family-planning-success-story>، رؤیت در ۵ ژانویه ۲۰۱۵، رابین رایت، «برنامه‌های کنترل جمعیت ایران، کاربر پسند است»، لس آنجلس تایمز، ۱۹ مه ۱۹۹۸، در: <http://articles.latimes.com/1998/may/10/news/mn-48233>، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵؛ نیل مک فرکوهر، «ایران با جمعیت انبوه، واکنش رسمی رسماً تأیید می‌شود»، نیویورک تایمز، ۸ سپتامبر ۱۹۹۶، در:

<http://www.nytimes.com/1996/09/08/world/with-iran-population-boom-vasectomy-receives-blessing.html>، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. کريل مورفی، «ایران با تغییر سیاست، کنترل زاد و ولد را ترویج می‌کند» واشنگتن پست، ۸ مه ۱۹۹۲.

^۴ محمد جلال عباسی شوازی، «تغییرات اخیر و آینده باروری در ایران»، تکمیل انتقال باروری، بخش جمعیت دپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، در:

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

کامل و بازگشت به قوانین و مقررات محدود کننده ای هستند که در دهه اول پس از انقلاب ۱۹۷۹ برای ترویج رشد جمعیت و بدون توجه به زندگی، سلامت و کرامت انسانی زنان و دختران، اعمال شدند.

مقامات همچنین از طریق طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده (شماره ثبت: ۳۱۵) هدف سرعت بخشیدن به رشد جمعیت را دنبال می کنند. این طرح، اقدامات مضر و تبعیض آمیز گوناگونی را به منظور تشویق ازدواج زودهنگام، باروری مکرر و نرخ پایین تر طلاق پیشنهاد کرده است که زنان را در معرض خطر اسارت در روابط زناشویی خشونت آمیز قرار می دهد. این طرح همچنین، تبعیض علیه زنان متقاضی کار را، به خصوص اگر مجرد یا بدون فرزند باشند، مجاز شمرده است، طلاق را برای مردان و زنان سخت تر کرده و پلیس و نظام قضایی را از دخالت در نزاعهای خانوادگی صرف نظر از وقوع خشونت علیه زنان بر حذر داشته است.^۵ در این طرح، نهادهای دولتی موظف گشته اند که به توسعه و ترویج «الگوی زندگی اسلامی، ایرانی ... بر مبنای رهنمودهای مقام معظم رهبری» بپردازند که ریشه در ارزشهای «سستی» خانواده و کلیشه های جنسیتی دارد و نقش اصلی زن را به عنوان همسر و مادر تعریف می کند.^۶ در صورت تصویب، این قانون منجر به تشدید تبعیض علیه زنان در ایران و نقض بیشتر تعهدات بین المللی حقوق بشری ایران خواهد شد.

ایران چندین معاهده بین المللی را تصویب کرده که تبعیض در آن ها غیرقانونی اعلام شده است. از جمله این معاهدات می توان میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ کنوانسیون بین المللی رفع همه اشکال تبعیض نژادی؛ کنوانسیون حقوق کودک؛ و کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت را نام برد. به موجب ماده ۹ قانون مدنی ایران، معاهدات بین المللی بخشی از قوانین داخلی محسوب شده و لازم الاجرا می باشند^۷ ولی تاکنون تضمین های کلیدی حقوق بشری مندرج در دو میثاق و دیگر معاهدات در قوانین داخلی کشور گنجانده نشده اند. در سال ۲۰۱۱، کمیته حقوق بشر سازمان ملل اظهار داشت: «در نظام حقوقی کشور وضعیت معاهدات بین المللی حقوق بشر در قوانین داخلی مشخص نشده و این امر از اجرای کامل حقوق مندرج در میثاق مانع شده است.»^۸ ایران عضو کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان^۹ و کنوانسیون منع

<http://www.un.org/esa/population/publications/completingfertility/2RevisedABBASIpaper.PDF>

رؤیت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۴.

^۵ مرکز پژوهش های مجلس، طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده، در: http://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/845276، رؤیت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۴ (طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده).

^۶ طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده، ماده های ۱، ۷، ۳، ۶ و ۴۸. نهادهای دولتی نام برده شده در طرح از جمله عبارتند از: شورای عالی انقلاب فرهنگی، صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مرکز ریاست جمهوری برای زنان و امور خانواده، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

^۷ مرکز پژوهش های مجلس، قانون مدنی، ۳۱ اکتبر ۱۹۳۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^۸ کمیته حقوق بشر، جلسه ۱۰۳ (۱۷ اکتبر - ۴ نوامبر ۲۰۱۱)، بررسی گزارش های ارائه شده از سوی کشورهای عضو، موضوع ماده ۴۰ میثاق، (CCPR/C/IRN/CO/3)، بند ۶.

^۹ در سال ۲۰۰۳، شورای نگهبان تلاش مجلس شورای اسلامی را، که اکثریت آن با اصلاح طلبان بود، برای تصویب کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان برای سومین و آخرین بار رد کرد. از آن جا که هر قانونی در ایران پیش از این که قدرت قانونی پیدا کند باید توسط شورای نگهبان

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

شکنجه، مجازات‌ها و رفتارهای بیرحمانه، غیر انسانی یا اهانت‌آمیز نیست. ایران هم‌چنین یکی از ۱۷۹ کشوری است که برنامه عمل کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه (ICPD) را در سال ۱۹۹۴ امضا کرده است و بدین وسیله، به تأمین دسترسی همگانی به خدمات تنظیم خانواده و خدمات سلامت جنسی و باروری و تضمین حقوق باروری متعهد شده است. در برنامه عمل ICPD اقداماتی که سعی در کنترل بدن و جنسیت زنان دارند و تأثیرات منفی آنها بر سلامت و جایگاه و موقعیت زنان در جامعه مورد توجه قرار گرفته است.^{۱۰}

چرخش در سیاست‌های رسمی جمعیت در ژوئیه ۲۰۱۲ پس از این که رهبر کشور در یک سخنرانی تلویزیونی سیاست‌های موجود را تحت عنوان تقلید از سبک زندگی غربی محکوم کرد، آغاز شد. در این سخنرانی آیت الله سید علی خامنه‌ای از مقامات خواست که در جهت افزایش جمعیت ایران به رقم ۱۵۰ تا ۲۰۰ میلیون (از تقریباً ۷۸٫۵ میلیون) قدم بردارند و راهکارهایی فوری از قبیل قطع یارانه‌های در نظر گرفته شده برای وسایل پیشگیری از بارداری و انحلال برنامه جمعیت و تنظیم خانواده اتخاذ کنند.^{۱۱} دستورهای رهبری منعکس کننده نگرانی‌های فزاینده مسئولین حکومت از کاهش نرخ رشد جمعیت و تأثیر متصور آن بر تمایل تبدیل ایران به یک قدرت منطقه‌ای با جمعیت اکثریت شیعه بوده است.^{۱۲}

برنامه ی تنظیم خانواده و جمعیت در ایران

در دوره بلافاصله پس از انقلاب سال ۱۹۷۹ سیاست‌های جمعیتی ایران بر مبنای این درک که جمعیت بزرگ منبعی برای قدرت نظامی و امنیت ملی در دوران جنگ با عراق خواهد بود تنظیم شدند. این سیاست‌ها اقداماتی از جمله، تعلیق برنامه‌های تنظیم خانواده مصوب سال ۱۹۶۶، راه اندازی یک کارزار برای ازدواج زود هنگام و باروری‌های مکرر و عرضه مزایای رفاهی مانند یارانه نقدی، کوپن غذا و یارانه مسکن به خانواده‌های بزرگ را در برمی گرفت. دسترسی به سقط جنین نیز به مواردی که حیات زن در معرض خطر بود محدود شد.^{۱۳} در طول یک دهه، این سیاست‌های جدید منجر به افزایش ۱۴ میلیون نفر به جمعیت کشور شدند. هنگامی که سرشماری سراسری سال ۱۹۸۶ نشان داد که جمعیت ایران از سال ۱۹۷۶ همه ساله در حدود ۳٫۹ درصد افزایش یافته و به بیش از ۴۹ میلیون

تایید شود، این اقدام، تصویب پیمان را به طور دائم مسدود کرده است.

۱۰ بخش جمعیت سازمان ملل متحد، برنامه عمل: گزارش کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه، سند A/CONF.171/13/Rev.1، ۵-۱۳ سپتامبر ۱۹۹۴، بند ۷٫۳۴ - ۷٫۳۵.

۱۱ وبسایت آیت الله خامنه‌ای، سخنرانی در حضور مقامات دولتی، ۲۴ ژوئیه ۲۰۱۲، در <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20534>، رویت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۴.

۱۲ زهرا سوختانلو و اعظم رحمت آبادی، «تحدید نسل شیعه؛ تهدید جامعه ایران (علل کاهش جمعیت و پیامدهای آن)»، سال بیست و دوم - شماره ۱۸۹ - شهریور ۱۳۹۲، ۵۸-۴۵، در: <http://marifat.nashriyat.ir/node/2707>، رویت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. «روش مقابله با افزایش

جمعیت و هابیت در ایران»، مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر، ۲۰ آوریل ۲۰۱۰، در: <http://www.valiasr.com/fa/page.php?bank=khabar&id=1514>، رویت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵. «افزایش جمعیت؛ فرصت یا تهدید/ چرا غرب برای

ایران کاهش جمعیت را توصیه می کند؟»، مشرق نیوز، ۲۶ ژوئیه ۲۰۱۲.

۱۳ برای اطلاعات بیشتر، نگاه کنید به بخش ممنوعیت سقط جنین در ایران در دنباله متن.

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

رسیده است، مقامات ایران سیاست‌های تشویقی افزایش جمعیت را ستودند. اما در پایان دهه ۸۰ میلادی، رویارویی با اقتصاد جنگ‌زده کشور که از پاسخگویی به نیازهای جمعیت جوان به سرعت در حال رشد کشور ناتوان بود، موجب گشت که نگرش مقامات شروع به تغییر کند.^{۱۴}

در بین سال‌های ۱۹۸۸ و ۱۹۸۹، سازمان‌های دولتی و نیمه دولتی سمینارهایی برای تأکید بر ضرورت اتخاذ یک سیاست کنترل جمعیت برگزار کردند و توانستند نظر مثبت روحانیون ارشد نسبت به عدم وجود مانع اسلامی برای استفاده از روش‌های ضد بارداری را به دست آورند.^{۱۵} پس از آن، مجلس در سال ۱۹۸۹ اولین برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را که از جمله اهداف آن تنظیم خانواده و کنترل جمعیت بود، تصویب کرد.^{۱۶} به دنبال آن، یک شورای تحدید موالید تحت ریاست وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۹۹۰ ایجاد شد و در سال ۱۹۹۱ اداره کل جمعیت و تنظیم خانواده در وزارت بهداشت تأسیس گردید. در سال‌های بعد، این نهاد نظارت بر برنامه تنظیم خانواده و ارائه خدمات بهداشت باروری، از جمله توزیع کاندوم رایگان و دیگر وسایل مدرن پیشگیری از بارداری از طریق درمانگاه‌های شهری و خانه‌های بهداشت روستایی را با استفاده از کارکنان بهداشت محلی (به نام بهورز) به عهده گرفت. دانشگاه‌ها یک درس اجباری دو واحدی تنظیم خانواده را در دوره کارشناسی منظور کردند و تنظیم خانواده در برنامه‌های سواد آموزی بزرگسالان نیز گنجانده شد.

در سال ۱۹۹۳ قانون تنظیم خانواده و جمعیت به تصویب رسید که به موجب آن بیشتر مقررات مشوق رشد جمعیت لغو شد.^{۱۷} برای مثال، امتیازات تامین اجتماعی مربوط به مرخصی زایمان، مراقبت از کودکان و بیمه بهداشت و درمان به سه فرزند اول زوج (ماده ۱) محدود شد. این قانون هم‌چنین به وزارتخانه‌های بهداشت، آموزش عالی و فرهنگ و ارشاد مأموریت داد که از طریق بالا بردن سطح سواد و دانش عمومی درباره تنظیم خانواده در جهت تشویق زنان به فاصله‌اندازی در حاملگی خود، جلوگیری از بارداری زیر سن ۱۸ و بالاتر از ۳۵ سال، و محدود کردن خانواده به سه فرزند اقدام کنند (ماده‌های ۲-۳). این اقدامات منجر به کاهشی شدید در نرخ باروری در طول دهه‌های ۹۰ و ۲۰۰۰ میلادی شد و دسترسی میلیون‌ها زن از سراسر ایران و همه گروه‌های سنی را به اطلاعات سلامت جنسی و خدمات باروری و به کار گرفتن کنترل بیشتر بر تصمیمات باروری خود که بر سلامت و زندگی

^{۱۴} امیر حسین مهریار، فرزانه رودی-فهمی، اکبر آقاجانیان، و فرزانه تاجدینی، «سرکوب و احیای برنامه تنظیم خانواده و تاثیر آن بر سطح باروری و ترکیب جمعیت»، جلد ۲۰۲۲ مقاله کاری، انجمن تحقیقات اقتصادی برای کشورهای عربی، ایران، و ترکیه، سال ۲۰۰۰، در: <http://www.erf.org.eg/CMS/uploads/pdf/2022.pdf>، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۵} محمد جلال عباسی، امیر مهریار، گوین جونز و پیتر مک دونالد، «انقلاب، جنگ و نوسازی: تغییر سیاست جمعیت و باروری در ایران»، مجله پژوهش جمعیت، ۱۹ (۱) ۲۰۰۲.

^{۱۶} وبسایت مجلس شورای اسلامی ایران، قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۹۸۹، در: http://www.parliran.ir/uploads/ghanoon%201_6357.pdf.

^{۱۷} مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، قانون تنظیم خانواده و جمعیت، ۲۳ مه ۱۹۹۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92239>، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

آن تأثیر می‌گذارد، فراهم آورد.

در پیروی از اوامر رهبری، شورای عالی انقلاب فرهنگی^{۱۸} مصوبه الزام آوری در ۲۲ مه ۲۰۱۲ تصویب کرد که خواهان افزایش نرخ باروری در ایران از طریق لغو برنامه تنظیم خانواده و جمعیت و ایجاد مشوق‌های مالی برای مردان و زنان به ازدواج و تولید مثل قبل از سن ۲۵ سالگی است.^{۱۹} این مصوبه تحت عنوان «راهبردها و اقدامات ملی مربوط به جلوگیری از کاهش نرخ باروری و ارتقای آن متناسب با آموزه‌های اسلامی و اقتضات راهبردی کشور» (۹۱/۸۴۲۳) یک راهبرد ملی را با عنوان «تدوین الگوی سبک زندگی و ترویج آن به‌ویژه فعالیت‌های اجتماعی، آموزشی و اشتغال زنان متناسب با معیارهای اسلامی و هماهنگ با مصالح خانواده به منظور ایفای هر چه کامل‌تر نقش مادری و همسری» (ماده ۲،۳) تعریف کرده است. بر این اساس، مصوبه «تنوع‌بخشی به مشاغل زنان متناسب با مسئولیت‌های خانوادگی (همسری و مادری)» را توصیه می‌کند (ماده ۳،۱۰) و همچنین خواهان «ایجاد رشته‌های تحصیلی متناسب با جایگاه و نقش خانواده و زن براساس فرهنگ اسلامی، همچون مدیریت خانه و خانواده» (ماده ۳،۱۴،۳) می‌شود. این مصوبه علاوه بر این مشوق‌های مالی متعدد و مزایای امنیت اجتماعی جذابی را در رابطه با مسائلی مانند مرخصی زایمان، حمایت از کودکان، کسورات مالیاتی خانواده، درمان‌های باروری و پوشش بهداشتی، به منظور ترویج ازدواج و بچه‌دار شدن مشخص می‌کند.

مدت کوتاهی پس از تصویب مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در ماه مه ۲۰۱۲، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مرضیه وحید دستجردی، اعلام کرد که بودجه برنامه تنظیم خانواده و جمعیت به کل قطع شده است. برنامه تنظیم خانواده و جمعیت از زمان تصویب در سال ۱۹۹۳، با هدف کاهش نرخ رشد جمعیت، دسترسی به خدمات سلامت جنسی و باروری، از جمله دسترسی به وسایل مدرن پیشگیری از بارداری به صورت رایگان یا با قیمت ارزان‌تر، فراهم آورده است. خانم دستجردی در ۱ اوت ۲۰۱۲ اظهار داشت: «بودجه برنامه کنترل جمعیت به طور کلی حذف شده و اکنون چنین برنامه‌ای در وزارت بهداشت وجود ندارد. سیاست کنترل جمعیت به آن معنا که در گذشته بوده دیگر وجود ندارد.»^{۲۰}

۱۰ روز بعد، وزیر بهداشت در مصاحبه‌ای با ایسنا توضیح داد که رقم هزینه تنظیم خانواده و جمعیت از بودجه سال ۱۳۹۱ حذف شده است و ۱۶۰ میلیارد ریال بودجه آن به «سلامت باروری مادران، سلامت نوزادان، درمان ناباروری،

^{۱۸} شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۹۸۴ به فرمان آیت الله خمینی به عنوان جایگزین ستاد انقلاب فرهنگی تأسیس شد، که در سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۳ فعال بود و مأموریت «برنامه‌ریزی رشته‌های مختلف و خط‌مشی فرهنگی آینده دانشگاه‌ها، براساس فرهنگ اسلامی» را به عهده دارد. شورا که از ۴۱ عضو منصوب رهبر تشکیل شده است، خود را بالاترین نهاد جمهوری اسلامی ایران برای تنظیم مسیر نماها و سیاست‌های راهبردی در ارتباط با مسائل مربوط به فرهنگ، مذهب و آموزش می‌داند. شورا در عین این که نقشش در قانون اساسی تعریف نشده است، عملاً از قدرت قانونگذاری در ایران برخوردار بوده و مصوبه‌های آن قانونی تلقی می‌شوند.

^{۱۹} وبسایت شورای عالی انقلاب فرهنگی، «راهبردها و اقدامات ملی مربوط به جلوگیری از کاهش نرخ باروری و ارتقای آن متناسب با آموزه‌های اسلامی و اقتضات راهبردی کشور» (۹۱/۸۴۲۳)، در:

<http://www.iranculture.org/fa/simpleView.aspx?provID=1822> رویت در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۲۰} «بودجه برنامه کنترل جمعیت به کل حذف شده است»، خبرگزاری فارس، ۱ اوت ۲۰۱۲، در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13910511000015>، رویت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

فاصله مناسب موالید و جلوگیری از تک فرزندی، جلوگیری از ازدواج دیررس و با سن بالا و کارهای فرهنگی در این زمینه» اختصاص یافته است.^{۲۱}

در بودجه سال ۱۳۹۲، دولت رقم ۱۳۳ میلیارد ریال به برنامه تنظیم خانواده و جمعیت بازگرداند.^{۲۲} این رقم اگر چه در حدود ۳۱٫۵ درصد از مقدار تخصیص داده شده در سال ۱۳۹۰ کمتر بود^{۲۳} اما باز هم خشم نیروهای محافظه کار نزدیک به بیت رهبری را که برنامه تنظیم خانواده را مضر و خارج از خط رهبر در باره سیاست‌های جمعیتی جدید می‌دانند، برانگیخت.^{۲۴} فشارهای پس از آن، دولت را مجبور کرد تا در بودجه ۱۳۹۳ هیچ مبلغی به برنامه تنظیم

^{۲۱} «وزیر بهداشت: ردیف بودجه کنترل جمعیت از بودجه وزارت بهداشت حذف شده است»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۱۲ اوت ۲۰۱۲، در:

<http://isna.ir/fa/news/91052213902/%D9%88%D8%B2%D9%8A%D8%B1-%D8%A8%D9%87%D8%AF%D8%A7%D8%B4%D8%AA-%D9%85%D9%86-%D9%88-%D9%85%D8%B9%D8%A7%D9%88%D9%86%D8%A7%D9%86%D9%85-%D8%A8%DB%8C%D9%85%D9%87-%D8%AA%DA%A9%D9%85%DB%8C%D9%84%DB%8C-%D9%86%D8%AF%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D9%85>

^{۲۲} وبسایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید صدوقی یزد، اعتبارات بخش سلامت در سال ۱۳۹۳، ص ۲۸، در:

http://www.ssu.ac.ir/cms/fileadmin/user_upload/riyarat/omana/pdf/Final_Book_print.pdf

۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۲۳} وبسایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، اعتبارات بخش سلامت بر حسب فصل و برنامه در سال ۱۳۹۰، ص ۲۸، در:

<http://odm.tbzmed.ac.ir/uploads/73/CMS/user/file/106/%D9%82%D9%88%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%86%20%D9%88%20%D9%85%D9%82%D8%B1%D8%B1%D8%A7%D8%AA%20%D8%A8%D9%88%D8%AF%D8%AC%D9%87/%D9%82%D9%88%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%86%20%D8%A8%D9%88%D8%AF%D8%AC%D9%87%20%D8%B3%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AA%DB%8C/%D9%82%D9%88%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%86%20%D8%A8%D9%88%D8%AF%D8%AC%D9%87%2090/%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86%20%D8%A8%D9%88%D8%AF%D8%AC%D9%8790/%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D8%AA%20%20%D8%A8%D8%AE%D8%B4%20%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D8%AA%20%D8%B3%D8%A7%D9%8490.pdf>

۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

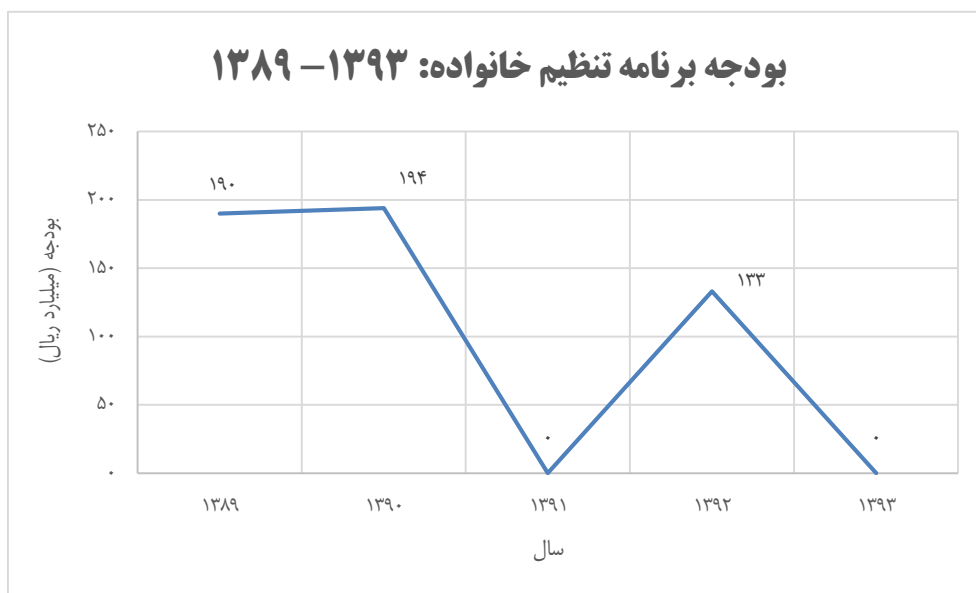
^{۲۴} به عنوان مثال، «بودجه ۱۳ میلیاردی برای کنترل جمعیت؛ خطای استراتژیکی که قرار بود تکرار نشود»، خبرگزاری فارس، ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۳، در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13920707001265>

۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

خانواده و جمعیت اختصاص ندهد.^{۲۵}

همزمان با این تحولات، ۵۰ نفر از اعضای مجلس طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده را در ۲۷ مه ۲۰۱۳ تقدیم مجلس کردند. در این طرح، طیف وسیعی از برنامه‌های تشویقی برای باروری پیشنهاد شده است.^{۲۶} از جمله برنامه‌های پیشنهادی عبارت‌اند از مزایای گسترده مرخصی زایمان (ماده‌های ۲۴-۲۵) و امکان کار انعطاف پذیر (ماده ۲۷) برای مادران باردار و شیرده، مشوق‌های بازنشستگی پیش از موعد برای مادران شاغل (ماده ۲۸)، پوشش بهداشتی جامع برای مادران و کودکان تا پنج سالگی (ماده ۳۰)، تخفیف مالیاتی سخاوتمندانه (ماده ۳۲)، مزایای کودک (ماده ۳۵)، وام خانه و دیگر وام‌های ویژه (ماده‌های ۳۳-۳۴) برای خانواده با سه فرزند یا بیشتر و اهدای یک سکه طلا به ازای هر فرزند سوم به بعد (ماده ۳۶). این مزایای عرضه شده هرچند به خودی خود مضر نیستند و می

^{۲۵} وبسایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید صدوقی بزد، اعتبارات بخش سلامت در سال ۱۳۹۳، ص ۲۸، در: http://www.ssu.ac.ir/cms/fileadmin/user_upload/riasad/omana/pdf/Final_Book_print.pdf، ص ۲۸.

رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۲۶} «آیا ایجاد محدودیت باعث افزایش جمعیت می‌شود؟»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۳، در: <http://isna.ir/fa/news/92070301769/%D8%A2%DB%8C%D8%A7-%D8%A7%DB%8C%D8%AC%D8%A7%D8%AF-%D9%85%D8%AD%D8%AF%D9%88%D8%AF%DB%8C%D8%AA-%D8%A8%D8%A7%D8%B9%D8%AB-%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%DB%8C%D8%B4-%D8%AC%D9%85%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D9%85%DB%8C-%D8%B4%D9%88%D8%AF>، رؤیت در ۱۴ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

توانند حتی مفید واقع شوند، اما باید به گونه‌ای غیر تحکم آمیز و تبعیض آمیز ارائه شوند که بار کامل پرورش کودکان بر دوش زنان نیفتد و به تقویت کلیشه نقش اصلی زن به عنوان مادر منجر نشود.

مشوق‌های اقتصادی طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده از سوی برخی از اعضای مجلس «آرمان گرایانه» و تحمیل «بار مالی سنگین» بر دولت تلقی شد.^{۲۷} این ارزیابی منجر به کند شدن روند بررسی طرح در مجلس شد و این موضوع نمایندگان مجلس را بر آن داشت که در آوریل ۲۰۱۴ طرحی دیگری با عنوان طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت (شماره ثبت ۴۴۶) را در مجلس معرفی کنند. این طرح در مقایسه با طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده بسیار کوتاه و مختصر است و تمرکز خود را بر روی اجرای هرچه سریع تر سیاست‌های جمعیتی مقام رهبری می‌گذارد. مدتی پس از ارائه این طرح در مجلس، مقام رهبری با صدور حکمی در روز ۲۰ مه ۲۰۱۴، اهداف سیاست‌های جمعیتی جدید ایران را چنین برشمرد:

«افزایش نرخ باروری ... رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و ... تحکیم بنیان و پایداری خانواده با اصلاح و تکمیل آموزش‌های عمومی درباره اصالت کانون خانواده و فرزند پروری»^{۲۸}

در این حکم از رؤسای قوه‌های مقننه، مجریه و قضاییه و همچنین رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام^{۲۹} درخواست شد که به تدوین برنامه‌های جامع توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با توجه به سیاست‌های جمعیتی مقرر شده بپردازند و در هماهنگی با یکدیگر آنها را سریعاً به مرحله اجرا بگذارند. صدور این فراخوان از سوی بالاترین مقام کشور اعضای مجلس را واداشت تا روند تصویب طرح را به رغم اختلاف نظری که در باره مسئله ممنوع کردن جراحی عقیم سازی در جریان بود به جلو برانند.

معرفی طرح افزایش نرخ باروری اعتراض نه فقط کارشناسان حقوقی و فعالان حقوق زنان بلکه برخی از اعضای

^{۲۷} «لاله افتخاری: طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده تبعیض‌های ناروایی ایجاد می‌کند»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۳، در-
<http://www.isna.ir/fa/news/92070201102/%D9%84%D8%A7%D9%84%D9%87-%D8%A7%D9%81%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9-%D8%AC%D9%85%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D9%88-%D8%AA%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C-%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AF%D9%87>

^{۲۸} وبسایت آیت الله خامنه ای، «برنامه‌ریزی‌های جامع متناسب با سیاست‌های جمعیتی انجام گیرد»، ۲۰ مه ۲۰۱۴، در:
<http://www.leader.ir/langs/fa/index.php?p=contentShow&id=11847>، رؤیت در ۱۴ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۲۹} مجمع تشخیص مصلحت نظام یک مجلس اداری است که به دنبال تغییر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در ۶ ایجاد فوریه ۱۹۸۸ ایجاد شد. در آغاز، این مجمع توسط مقام رهبری به منظور حل و فصل اختلافات بین دیدگاه‌های مجلس و شورای نگهبان در مواردی که به عنوان مثال، مصوبات مجلس شورای اسلامی توسط شورای نگهبان تأیید نشده است اما اعضای پارلمان در اجرای آنها اصرار می‌ورزند، تشکیل شده بود. مجمع تشخیص مصلحت نظام همچنین دارای اقتدار قوه مقننه است که آن را قادر به تصویب قوانین موقت، برای یک دوره سه ساله می‌کند. مجمع تشخیص مصلحت نظام همچنین در اموری که از طرف رهبر به آن ارجاع شود نظر مشورتی می‌دهد.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

دولت رئیس جمهور حسن روحانی را نیز برانگیخت. بسیاری ابراز نگرانی کردند که این لایحه نسنجیده و مغایر حقوق شهروندی زنان از جمله حق برابری جنسیتی و حق تصمیم گیری آزادانه درباره تعداد و زمان بچه دار شدن است و به حریم خصوصی زنان تجاوز می کند. به عنوان مثال سخنگوی دولت، محمد باقر نوبخت، گفت که ممنوعیت بستن لوله رحم و وازکتومی «با آزادی‌های فردی و حقوق مدنی در تضاد است»^{۳۰} و وزیر بهداشت، سید حسن هاشمی، در وبسایت خود هشدار داد که پیشنهادات مطرح ممکن است پیامدهای منفی بسیاری از جمله «سقط‌های متعدد غیرقانونی، عفونت‌های مکرر در بین زنان و همین‌طور آسیب‌های جدی دیگری که بخشی از آن روحی و روانی [خواهد] بود» به همراه داشته باشد.^{۳۱}

نتایج تحقیقات سازمان بهداشت جهانی بر این نگرانی‌ها صحنه می‌گذارند. این تحقیقات منطق سیاست‌هایی که دسترسی به امکانات پیشگیری از بارداری را به منظور افزایش نرخ زاد و محدود می‌کنند به زیر سوال برده و نشان می‌دهند که در بسیاری از کشورها، چنین محدودیت‌هایی بیشتر منجر به بالا رفتن نرخ مرگ و میر مادران شده‌اند زیرا بسیاری از زنانی که دچار حاملگی ناخواسته می‌شوند با وجود غیرقانونی بودن سقط جنین به شیوه‌های غیربهداشتی و ناامن متوسل می‌شوند که سلامت و زندگی آنها را به خطر می‌اندازد.^{۳۲} سازمان بهداشت جهانی تأکید می‌کند که اولین گام برای اجتناب از مرگ و میر مادران تامین دسترسی زنان به وسایل و خدمات پیشگیری از بارداری و سقط جنین‌های بهداشتی و امن است. این اقدام، موارد حاملگی ناخواسته و سقط جنین‌های ناامن را کاهش خواهد داد.^{۳۳}

ممنوعیت سقط جنین در ایران

سقط جنین در ایران برای اولین بار به طور رسمی از طریق قانون مجازات عمومی سال ۱۹۲۶ جرم شناخته شد.^{۳۴}

^{۳۰} «مخالفت دولت با موادی از طرح افزایش نرخ باروری که مغایر حقوق شهروندی است»، سلامت نیوز، ۲ ژوئن ۲۰۱۴، در: <http://tnews.ir/news/14E127267576.html>، رویت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۳۱} «وزیر بهداشت: نگران افزایش سقط‌های زیرزمینی هستیم»، روزنامه شرق، ۲ ژوئیه ۲۰۱۴، در: http://sharghdaily.ir/?News_Id=38143، رویت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۳۲} سازمان بهداشت جهانی، سقط جنین امن: راهنمای فنی و خط مشی برای سیستم‌های بهداشتی، ۲۰۱۲، صص ۱۲، ۲۳، در: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/unsafe_abortion/9789241548434/en/، رویت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵. همچنین نگاه کنید به دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، راهنمای فنی کاربرد روش مبتنی بر حقوق بشر در اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ها برای کاهش مرگ و میرهای قابل پیشگیری مادران (A/HRC/21/22)، ۲ ژوئیه ۲۰۱۲، بند ۵۹، در: http://www2.ohchr.org/english/issues/women/docs/A.HRC.21.22_en.pdf، رویت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵؛ عفو بین الملل، در آستانه مرگ: خشونت علیه زنان و ممنوعیت سقط جنین در السالوادور (AMR 29/003/2014)، ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۴، در: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR29/003/2014/en>، رویت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۳} سازمان بهداشت جهانی، سقط جنین امن: راهنمای فنی و خط مشی برای سیستم‌های بهداشتی، ۲۰۱۲، ۲۳، در: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/unsafe_abortion/9789241548434/en/، رویت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۴} قانون مجازات عمومی ۲۷ ژانویه ۱۹۲۶، در: <http://www.penology.blogspot.com/1390/09/24/post-3/>، رویت در ۶

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

این قانون برای متخصصان پزشکی که امکان سقط جنین را فراهم می‌کردند ۳ تا ۱۰ سال زندان مجازات تعیین می‌کرد، مگر اینکه ثابت می‌شد که سقط جنین برای نجات جان زن باردار ضروری بوده است (ماده ۱۸۳). در این قانون هم‌چنین برای زنانی که به سقط جنین غیرقانونی دست می‌زدند بین یک تا سه سال حبس (ماده ۱۸۲) مقرر شده بود. قانون مجازات عمومی در سال ۱۹۷۳ اصلاح گردید^{۳۵} و به موجب آن از کلیه اقدامات پزشکی رضایتمندانه از جمله سقط جنین جرم‌زدایی شد (ماده ۴۲). در سال ۱۹۷۶ آیین نامه اجرایی ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی، سقط جنین تا هفته دوازدهم بارداری را در صورتی که «زن و شوهر کتبا رضایت داده باشند» مجاز اعلام کرد (ماده ۳).^{۳۶} اگر سقط جنین برای جلوگیری از عوارض مهم جسمانی یا روانی زن و یا برای جلوگیری از تولید طفلی که بیماری لاعلاجی برای او پیش بینی می‌شد ضروری تشخیص داده می‌شد کسب اجازه از شوهر لازم نبوده و اعلام رضایت زن به تنهایی کافی می‌بود (ماده ۴).^{۳۷}

پس از انقلاب سال ۱۹۷۹، قانون مجازات عمومی سال ۱۹۷۳ و آیین نامه اجرایی سال ۱۹۷۶ لغو شد و سقط جنین مجدداً در قانون مجازات اسلامی سال ۱۹۸۳ به عنوان جرم شناخته شد.^{۳۸} در این قانون، کسانی که سقط جنین انجام می‌دادند، بسته به اعتبار و صلاحیت پزشکی آنان و طول بارداری مشمول مجازات‌هایی از مرگ تا ترکیبی از دیه و بین سه ماه و سه سال زندان می‌شدند (ماده‌های ۹۰-۹۱). این قانون هیچ استثنایی برای مواردی که زندگی زن باردار در خطر باشد قائل نشده بود. با این حال، این استثنا بر اساس یک توافق کلی بین فقهای شورای نگهبان وجود داشت که در صورت لزوم برای نجات جان مادر، سقط جنین تا چهار ماه پس از لقاح (که از آن به عنوان زمان حلول روح یاد می‌شود) مجاز است.^{۳۹}

در سال ۱۹۹۷، بخش مجازات‌های تعزیری در قانون مجازات اسلامی اصلاح شد و به کتاب مجازات‌های تعزیری و بازدارنده تغییر نام داد.^{۴۰} در اصلاحات این قانون، مجازات مرگ حذف شد و یک استثنا در ممنوعیت سقط جنین در صورتی که برای حفظ جان زن باردار لازم باشد در آن لحاظ گردید (ماده‌های ۶۲۳-۶۲۴). طول احکام زندان

ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۵} قانون مجازات عمومی اصلاحی، ۲۸ مه ۱۹۷۳ در: <http://www.penology.blogspot.com/1390/09/24/post-2/>، رؤیت در

۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۶} آیین نامه اجرایی ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی، ۲۷ اکتبر ۷۶، در: <http://www.dastour.ir/brows/?lid=932a75>، رؤیت در ۶

ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۷} آیین نامه اجرایی ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی، ۲۷ اکتبر ۷۶، در: <http://www.dastour.ir/brows/?lid=932a75>، رؤیت در ۶

ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۸} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مجازات اسلامی، ۹ اوت ۱۹۸۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/90789>،

رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۳۹} محمود عباسی، احسان شمسی‌گوشکی و ندا الله‌بداشتی، «سقط جنین در سیستم حقوقی ایران»، مجله آرزوی، آسم و ایمونولوژی ایران، ج. ۱۳ (۱)،

فوریه ۲۰۱۴.

^{۴۰} قانون مجازات اسلامی، ۲ مه ۱۹۹۶، در:

http://www.dadkhahi.net/law/Ghavanin/Ghavanin_Jazaee/gh_mojazat_eslami2.htm، رؤیت در ۶ ژانویه

۲۰۱۵.

نیز تغییر کرد. ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی که در حال حاضر حاکم است می‌گوید:

«هر کس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شود و اگر عالماً و عامداً زن حامله‌ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد مگر اینکه ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر می‌باشد و در هر مورد حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط داده خواهد شد.»

در ماده ۶۲۴ در صورتی که سقط جنین توسط طبیب، ماما، داروفروش یا اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا دارو فروشی اقدام میکنند، انجام شود، مجازات‌های شدیدتری، از دو تا پنج سال زندان، تعیین شده است.

در سال ۲۰۰۵، مجلس قانون سقط درمانی را تصویب کرد که در آن استثنای جدیدی به ممنوعیت سقط جنین اضافه شده است. این قانون، سقط جنین تا چهار ماه پس از لقاح را در صورتی که جنین «به علت عقب افتادگی یا ناقص‌الخلقه بودن موجب حرج مادر» باشد و یا مادر مبتلا به «بیماری توأم با تهدید جانی باشد» مجاز شمرده است.^{۴۱} قانون فوق لازم دانسته است که سه پزشک متخصص احراز یکی از دو شرط بالا را تشخیص دهند و این تشخیص باید توسط سازمان پزشکی قانونی ایران تایید شود. پزشکی قانونی ایران، یک نهاد دولتی تحت نظارت رئیس قوه قضائیه است که گواهی قانونی پزشکی صادر می‌کند و در موارد لازم با نظر قوه قضائیه بررسی‌های تشخیصی و بالینی انجام می‌دهد.

طرح افزایش نرخ باروری و قطع بودجه برنامه تنظیم خانواده و جمعیت در کنار یکرنگر عواقبی جدی و نگران کننده برای سلامت زنان و دختران در ایران دارد و حقوق جنسی و باروری آنان را چندین دهه به عقب می‌برگرداند. زنان کم در آمد بیشترین رنج را متحمل خواهند شد. بدون دسترسی به وسایل مدرن جلوگیری از بارداری آنها در معرض خطر حاملگی‌های ناخواسته مکرر قرار می‌گیرند و بیشتر مجبور به انجام سقط جنین‌های مخفیانه و خلاف قانون می‌شوند که حیات و سلامت آنها را به خطر می‌اندازد. عدم دسترسی به کاندوم رایگان یا ارزان نیز به معنای افزایش خطر ایدز، اچ‌آی‌وی و سایر عفونت‌ها و بیماری‌های مقاربتی برای آنان خواهد بود.

مسئولین در ایران با انحلال سیاست‌ها و برنامه‌های تنظیم خانواده ایران به نوعی در حال قربانی کردن حقوق زنان در راه منافع فرضی ژئوپلیتیک ملی هستند. این اقدامات زنان و دختران در ایران را با آینده‌ای آکنده از نابرابری، تبعیض، وضعیت بد سلامتی و انتخاب‌ها و آزادی‌های محدود روبرو خواهد کرد.

سازمان عفو بین‌الملل از مقامات ایران می‌خواهد که طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت

^{۴۱} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون سقط درمانی، ۱۵ ژوئن ۲۰۰۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/97756>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

را لغو، مواد تبعیض آمیز طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده را از دستور کار خارج کنند و با اختصاص بودجه لازم ترتیبی دهند که همه زنان و دختران قادر به تهیه وسایل پیشگیری از بارداری باشند و یک زیست خودمختارانه، سالم و شرافتمندانه و رها از تعصب و تبعیض را تجربه کنند. سازمان عفو بین الملل همچنین از مقامات ایران می‌خواهد که دسترسی به سقط جنین را مطابق با استانداردهای بین المللی حقوق بشر فراهم آورند. بر اساس این استانداردها، کشورها باید امکان دسترسی به سقط جنین را حداقل در مواردی که زندگی و سلامت زن باردار در معرض خطر است، جنین دچار اختلالات شدید است و یا حاملگی نتیجه تجاوز به عنف یا زنا با محارم است، فراهم کنند.

۲. طرح افزایش نرخ باروری: تهدیدی برای حقوق جنسی و باروری

طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت (شماره ثبت ۴۴۶) حرکتی عقب‌گرایانه توسط مقامات برای محدود کردن حقوق باروری زنان به‌شمار می‌رود و با روند جهانی به سوی افزایش انتخاب‌های باروری زنان کاملاً در تضاد قرار دارد. دسترسی به امکانات پیشگیری از بارداری نقشی کلیدی در تحقق حقوق انسانی دختران نوجوان و زنان از جمله حق اعمال کنترل و تصمیم‌گیری آزادانه، آگاهانه و به دور از اجبار و خشونت در مورد مسائل مربوط به سلامت جنسی و باروری، ایفا می‌کند.

تأثیرات منفی طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت در صورت ادامه عدم اختصاص بودجه به برنامه‌های تنظیم خانواده به مراتب تشدید می‌شود. از سال ۱۹۸۹، برنامه‌های تنظیم خانواده در ایران به طور قابل توجهی، استفاده داوطلبانه از وسایل مدرن پیش‌گیری از بارداری در مناطق شهری و روستایی را گسترش داده است. در سال ۱۹۷۶، تنها ۳۷ درصد از زنان حداقل از یک روش جلوگیری از بارداری استفاده می‌کردند. در سال ۲۰۰۰ گزارش شد که این رقم به ۷۲ درصد افزایش یافته است.^{۴۲} این روند در تمامی سالهای ۲۰۰۰ ادامه داشته و در سال ۲۰۱۰ نزدیک به ۷۹ درصد برای دختران و زنان متاهل ساکن در مناطق شهری و ۷۳٫۷۸ درصد برای مناطق روستایی رسید.^{۴۳}

این پیشرفت ممکن است در آینده‌ای نزدیک متوقف شود. طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت در مجلس در ۱۰ اوت ۲۰۱۴ با اکثریت قریب به اتفاق ۱۴۳ رأی در برابر ۳۲ رأی به تصویب رسید و سپس برای تأیید به شورای نگهبان^{۴۴} ارسال شد. این طرح در نسخه اول مقرر می‌کرد که کلیه اعمال جراحی که به

^{۴۲} محمد جلال عباسی شوازی، «تغییرات اخیر و آینده باروری در ایران»، تکمیل انتقال باروری، ص. ۴۲۷.

^{۴۳} محمد جلال عباسی شوازی، «تغییرات اخیر و آینده باروری در ایران»، تکمیل انتقال باروری، ص. ۴۲۷.

^{۴۴} شورای نگهبان، نهادی با قدرت و اختیارات گسترده تقنینی و اجرایی در ایران است. این نهاد از جمله، مرجع تأیید یا رد مصوبات و تصمیمات مجلس از منظر سازگاری آن‌ها با قوانین اسلامی و قانون اساسی است، و نیز می‌تواند صلاحیت نامزدهای ریاست جمهوری، مجلس و ارگان‌های دیگری را رد کند. شورای نگهبان متشکل از شش فقیه انتصابی از سوی مقام رهبری و شش حقوقدان است، که توسط مجلس از میان حقوقدانان معرفی شده توسط رئیس قوه قضائیه، که خود نیز منصوب رهبر است، برگزیده می‌شوند.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

منظور پیشگیری دائمی از بارداری انجام می شود به استثنای موارد مرتبط با تهدید سلامت و هرگونه تبلیغ در خصوص پیشگیری از بارداری در کلیه رسانه ها ممنوع است. در ۲۳ اوت، شورای نگهبان طرح را به همراه تعدادی توصیه و اظهار نظر به مجلس بازگرداند که عبارت بودند از رفع ابهام از استثنای مرتبط با تهدید سلامت و عدم اختصاص ممنوعیت تبلیغ در خصوص پیشگیری از بارداری صرفاً به رسانه‌ها.^{۴۵} بر این اساس، کمیسیون بهداشت و درمان مجلس در ۷ اکتبر با محدود کردن استثنای قانونی به موارد مرتبط با تهدید سلامت جسمی (نه سلامت روانی) و ممنوعیت هرگونه تبلیغ در خصوص پیشگیری از بارداری، طرح را اصلاح کرد و به شورای نگهبان بازفرستاد.^{۴۶} در ۲۷ اکتبر، شورای نگهبان با بازگرداندن مجدد طرح اصلاح شده به مجلس، خواهان ارائه ضوابط و شرایط جهت تعیین موارد «تهدید سلامت جسمی» و پیش‌بینی مجازات و ضمانت اجرایی برای ممنوعیت مذکور در ماده ۲ طرح شد.^{۴۷} در زمان نوشتن این گزارش در ماه ژانویه ۲۰۱۵، این مسائل هنوز تحت بحث و بررسی در مجلس هستند.

محدود کردن دسترسی به وسایل مدرن پیشگیری از بارداری

ماده ۱ طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت، در نسخه اصلاحی آن، «کلیه اعمال جراحی که به منظور پیشگیری دائمی از بارداری انجام می‌شود به استثنای موارد مرتبط با تهدید سلامت جسمی» را ممنوع اعلام کرده است.^{۴۸} این ماده مقرر می‌کند که عدم رعایت این حکم توسط شاغلین حرفه پزشکی تخلف محسوب

^{۴۵} پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور: اسناد، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/Home/ShowPage.aspx?Object=NEWS&CategoryID=b965dae5-85e8-4331-9523-6f1725050fe7&WebPartID=9ea150fe-8748-4c09-b054-8f74126f9db8&ID=21e9a69e-33b3-4789-8224-334dd3cddbde>، رویت در ۱۴ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۴۶} پژوهشکده شورای نگهبان، اصلاحات مربوط به این لایحه به افزایش نرخ باروری و جلوگیری از جمعیت کاهش، ۷ اکتبر ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=f0eed7e0-66ee-4a02-8c3e-151f96ef0ae8>، رویت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴. همچنین نگاه کنید به نمودار مقایسه‌ای در وبسایت شورای نگهبان که اصلاحات طرح را به دنبال هر یک از توصیه‌های شورای نگهبان خلاصه کرده است، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=69a8138f-39ae-41f2-8bbe-d3956668fc74>، رویت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

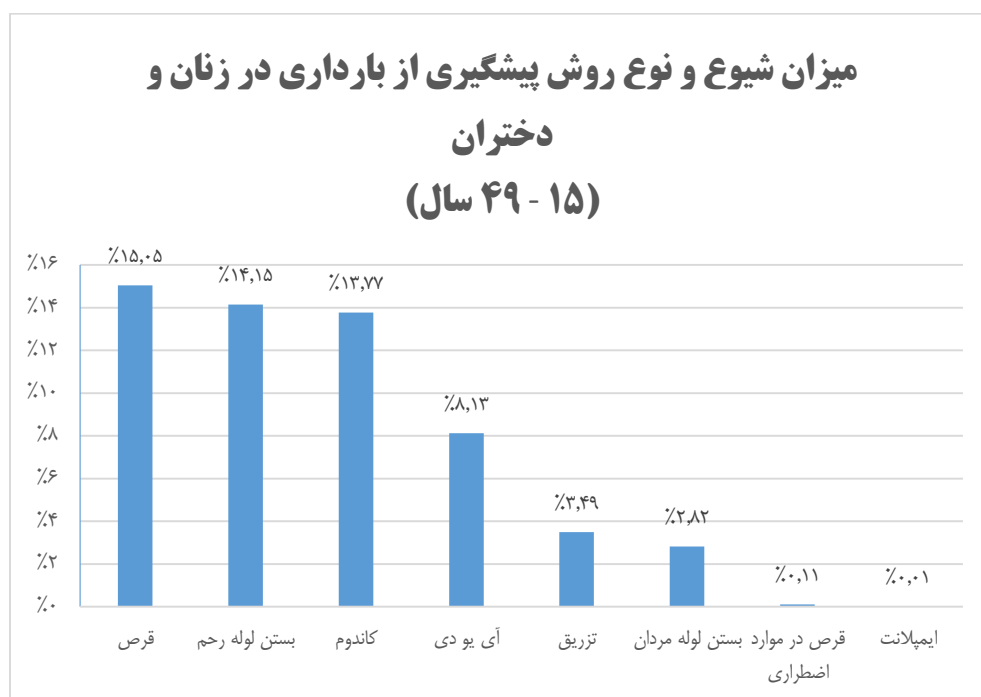
^{۴۷} پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور: اسناد، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/Home/ShowPage.aspx?Object=NEWS&CategoryID=b965dae5-85e8-4331-9523-6f1725050fe7&WebPartID=9ea150fe-8748-4c09-b054-8f74126f9db8&ID=21e9a69e-33b3-4789-8224-334dd3cddbde>، رویت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴. به خصوص، وبسایت پژوهشکده شورای نگهبان، نظر شماره ۷۰۲۴۹۳۰ مجمع مشورتی حقوقی را در صص ۳-۱۰، ۲۱ اکتبر ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=5db2381d-49f9-42e4-9ba4-952488579424> ببینید. رویت در ۸ ژانویه ۲۰۱۴.

^{۴۸} وبسایت پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور، ۱۷ اکتبر ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=f0eed7e0-66ee-4a02-8c3e->

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

می‌شود و متخلفین متناسب با اعمال ارتكابی و تکرار آن به مجازات‌های مندرج در قانون سازمان نظام پزشکی محکوم می‌شوند.^{۴۹}

بر اساس گزارشات در دست، بستن داوطلبانه لوله رحم دومین روش رایج پیشگیری از بارداری در ایران است و تا ماه مارس ۲۰۱۱، ۱۴،۱۵ درصد از ۲۱،۵ میلیون زن و دختر (بین ۱۵ تا ۴۹ سال) از این روش به منظور پیشگیری از بارداری استفاده کرده‌اند.^{۵۰} با ممنوع شدن این روش و قطع همزمان بودجه تنظیم خانواده و جمعیت، زنان کم درآمد دیگر امکان دسترسی به هیچ کدام از وسایل مؤثر پیشگیری از بارداری که دولت پیشتر با قیمت‌های یارانه‌ای و مقرون به صرفه توزیع می‌کرد نخواهند داشت.

مقامات ایران با ایجاد چنین محرومیتی حق زنان برای برخورداری از حریم خصوصی و آزادی تصمیم‌گیری در مورد تعداد و فواصل سنی میان فرزندان شان را سلب کرده و اراده حکومتی را عملاً جایگزین تصمیمات فردی زنان

151f96ef0ae8، رؤیت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۴۹} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳ آوریل ۲۰۰۴، در:

<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/99654>، رؤیت در ۱۴ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۵۰} وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مطالعه شاخص‌های چندگانه سلامت و جمعیت، سیمای سلامت و جمعیت در ایران - ۱۳۸۹، سپتامبر

۲۰۱۲، ص. ۹۲، در: <http://nihr.tums.ac.ir/Images/Archive/fffe97ff-53a0-486a-871d->

3a10d48f6a6b.pdf، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

در حیطه‌ای شخصی و خصوصی هم‌چون سلامت جنسی و باروری می‌کنند. همان‌طور که در فصل بعد توضیح داده خواهد شد، این سیاست همچنین عزت و خودمختاری زنان را تضعیف می‌کند، کلیشه‌های تبعیض آمیز در مورد نقش و رسالت اول زن را تداوم می‌بخشد و زنانی را که مطابق این کلیشه رفتار نمی‌کنند انگشت نما کرده و به حاشیه می‌راند - مواردی که نقض تضمین‌های مرتبط با برابری و عدم تبعیض مندرج در ماده‌های ۲، ۳، ۱۷ و ۲۶ میثاق بین‌الملل حقوق مدنی و سیاسی و ماده‌های ۲ و ۳ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که ایران به آن‌ها متعهد شده است.

این حرکت، همچنین، حق زنان برای برخورداری از سلامت جنسی و باروری را که «یک جزء جدایی ناپذیر از حق برخورداری از سلامت» تضمین شده در ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است نقض می‌کند.^{۵۱} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل متحد که بر اجرای میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نظارت می‌کند، اعلام کرده است که تعهد به احترام، محافظت و تأمین حق برخورداری از سلامت، مستلزم این است که کشورهای عضو طیف گسترده‌ای از وسایل مدرن پیشگیری از بارداری را، از جمله وسایل پیشگیری اضطراری از بارداری، در دسترس مردم قرار دهند^{۵۲} و از کیفیت خوب آن‌ها و امکان دسترسی (فیزیکی و مالی) همگان، از جمله گروه‌های به حاشیه رانده شده مانند زنان کم درآمد و روستائینان اطمینان حاصل کنند.^{۵۳}

به عنوان بخشی از این تعهد اساسی درباره حق برخورداری از سلامت، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توصیه کرده است که کشورهای عضو ترتیبی دهند که داروهایی که در فهرست داروهای ضروری سازمان بهداشت جهانی قرار دارند مورد دسترس همگان باشند و این فهرست طیف گسترده‌ای از روش‌های پیشگیری از بارداری از جمله قرص‌های ضد بارداری و پیشگیری اضطراری از بارداری را در بر می‌گیرد.^{۵۴} مطالعات جهانی نشان می‌دهند که قوانین کیفی و دیگر مقررات انتظامی که دسترسی به وسایل پیشگیری از بارداری را محدود می‌کنند منجر به پایین آمدن سطح سلامتی، افزایش مرگ و میرهای قابل پیشگیری، بیماری و مشکلات روحی روانی می‌شود.^{۵۵}

گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان ایجاد محدودیت در دسترسی به وسایل پیشگیری از بارداری

^{۵۱} گزارش موقت گزارشگر ویژه حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روانی (A/66/254)، ۳ اوت ۲۰۱۱، بند ۶.

^{۵۲} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۱۴: حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، ماده ۱۲ (E/C.12/2000/4)، ۱۱ اوت ۲۰۰۰، بند ۱۱، ۱۲، و ۲۱.

^{۵۳} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۱۴: حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، ماده ۱۲ بند ۱۲، ۱۳، ۳۶ و ۳۷.

^{۵۴} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۱۴: حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، ماده ۱۲. همچنین نگاه کنید به سازمان بهداشت جهانی، فهرست داروهای ضروری مدل سازمان بهداشت جهانی، تجدید نظر اکتبر ۲۰۱۳، در: <http://www.who.int/medicines/publications/essentialmedicines/en/>، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۵۵} گزارش موقت گزارشگر ویژه حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روانی (A/66/254)، ۳ اوت ۲۰۱۱، بند ۲۱.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

را به عنوان نوعی خشونت علیه زنان تعریف کرده است زیرا این محدودیت‌ها «زنان را در معرض باروری های مکرر ناخواسته و خطر بیشتر مرگ و میرهای قابل پیشگیری» قرار می‌دهد.^{۵۶} محروم ساختن زنان از دسترسی به وسایل پیشگیری اضطراری از بارداری در موارد تجاوز به عنف هم‌چنین می‌تواند مصداق شکنجه و نقض حق حیات زنان تلقی شود.^{۵۷} بدون دسترسی به وسایل ضد بارداری امن و موثر، زنانی که دچار حاملگی‌های ناخواسته می‌شوند مجبور به انتخاب میان دو گزینه سخت و بالقوه آسیب‌زا هستند: بارداری خود را بر خلاف اراده و انتخاب خویش به سرانجام برسانند و یا به سقط جنین‌های مخفیانه و ناامنی متوسل شوند که حیات و سلامت آنها را به خطر می‌اندازد. این امر به ویژه در مورد زنان کم درآمد که تا به امروز برای تامین نیازهای مربوط به سلامت جنسی و باروری‌شان به درمانگاه‌های دولتی و برنامه‌های تنظیم خانواده متکی بودند بیشتر صادق خواهد بود.

سقط جنین غیربهداشتی سومین علت مرگ و میر زنان در سراسر جهان است. سازمان بهداشت جهانی تخمین می‌زند که در سال ۲۰۰۸، ۲۱٫۶ میلیون سقط جنین ناامن در سطح جهان صورت گرفته و منجر به مرگ ۴۷۰۰۰ زن و معلولیت ۵ میلیون زن دیگر شده است.^{۵۸}

از نظر کمیته منع شکنجه سازمان ملل، که بر انطباق کشورها با کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیز نظارت می‌کند، آسیب‌هایی جدی که زنان به موجب سقط جنین های نا امن ناشی از قوانین محدودکننده سقط جنین متحمل می‌شوند می‌تواند مصداق بدرفتاری در تعریف کنوانسیون به شمار بیاید و به نقض ماده‌های ۲ و ۱۶ کنوانسیون منجر شود.^{۵۹}

به گزارش کمیته حقوق بشر، به هنگام گزارش در مورد حق حیات که در ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تضمین شده است، کشورهای عضو باید اطلاعات مربوط به تمامی اقدامات انجام شده توسط دولت برای کمک به زنان را در جلوگیری از بارداری‌های ناخواسته و تأمین شرایط لازم برای این که آنها به انجام سقط جنین مخفیانه تهدید کننده زندگی مجبور نشوند ارائه دهند.^{۶۰}

^{۵۶} گزارشگر ویژه در امور خشونت علیه زنان، علل و عواقب آن، رادیکا کوماراسوامی، ادغام حقوق بشر زنان و دیدگاه جنسیتی، بندهای ۵۷-۵۸، سند E/CN.4/1999/68/Add.4 سازمان ملل متحد (۱۹۹۹).

^{۵۷} کمیته منع شکنجه سازمان ملل، مشاهدات نهایی: پرو (۲۰۱۲)، بند ۱۵، سند CAT/C/PER/CO/6 سازمان ملل متحد (۲۰۱۲).

^{۵۸} سازمان بهداشت جهانی، سقط جنین امن: راهنمای فنی و خط مشی برای سیستم‌های بهداشتی، چاپ دوم، ۲۰۱۲، ص. ۱۷، در: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/unsafe_abortion/9789241548434/en/، رؤیت در ۲۰۱۴ نوامبر ۲۰.

^{۵۹} کمیته مبارزه با شکنجه سازمان ملل، مشاهدات نهایی: السالوادور (CAT/C/SLV/CO/2)، ۹ دسامبر ۲۰۰۹، بند ۲۳؛ کمیته مبارزه با شکنجه سازمان ملل، مشاهدات نهایی: پرو (CAT/C/PER/CO/4)، 25 ژوئیه ۲۰۰۶، بند ۲۳. ماده (۲) کمیته مبارزه با شکنجه، کشورهای عضو را «به انجام اقدامات مؤثر تقنینی، اداری، قضایی و جز این‌ها برای جلوگیری از اعمال شکنجه در قلمرو تحت صلاحیت خود» موظف کرده و مقرر داشته است که «دستور یک مأمور بالاتر یا یک مقام دولتی نمی‌تواند برای توجیه شکنجه به کار گرفته شود».

^{۶۰} کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد، نظر عمومی شماره ۲۸، برابری حقوق زنان و مردان (ماده ۳)، سند CCPR/C/21/Rev.1/Add.10 سازمان ملل، ۲۹ مارس ۲۰۰۰، بند ۱۰.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

ممنوعیت اطلاع‌رسانی و آموزش درباره مسائل مربوط به سلامت جنسی و

باروری

طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت با منع «هر گونه تبلیغ در خصوص پیشگیری از بارداری و کاهش فرزندآوری» (ماده ۲) زنان را در یک وضعیت مخاطره آمیز قرار می‌دهد. تبصره ماده ۲ می‌گوید در صورت تخلف رسانه‌ها از حکم این ماده، متناسب با عمل ارتكابی و تکرار آن متخلف به مجازات‌های مندرج در ماده ۳۵ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ و اصلاحات بعدی آن محکوم می‌شود.^{۶۱} شورای نگهبان از مجلس خواسته است که با اصلاح تبصره ضمانت اجرایی برای این ممنوعیت پیش‌بینی کند و مشخص کند که مجازات تخلف از این ممنوعیت تنها به رسانه‌ها اختصاص نیافته است. قانون‌گذاران در این طرح روشن نکرده‌اند که چه مطالبی «تبلیغات» تلقی می‌شود ولی یک استثنای محدود برای «مواد آموزشی و ضروری در راستای احتراز از تهدیدات سلامت جسمی و روانی مادر و کودک» (ماده ۳) قائل شده‌اند. این زبان مبهم و بیش از حد گسترده که به دستور شورای نگهبان در این ماده به کار گرفته شده^{۶۲} دست مقامات را باز می‌گذارد که طیف گسترده‌ای از افراد را که به طور آنلاین یا غیرآنلاین آموزش و اطلاعات در مورد مسائل جنسی و بهداشت باروری فراهم می‌کنند - از متخصصان بهداشت و سلامت که وسایل پیشگیری از بارداری عرضه می‌کنند گرفته تا داروسازان توزیع کننده قرص‌های ضد بارداری، کارکنان مؤسسات بهداشتی که به طور سنتی خدمات تنظیم خانواده ارائه می‌دهند و گروه‌های فعال مدافع حقوق جنسی و باروری - مورد تعقیب و آزار قرار دهند.

بررسی شاخص‌های چندگانه سلامت و جمعیت در ایران در سال ۲۰۱۰ نشان می‌دهد که ۲۰,۴۳ درصد از دختران و زنان متأهل ساکن در مناطق روستایی قرص‌های ضد بارداری خوراکی مصرف می‌کنند در حالی که ۱۳,۸۵ درصد به استفاده از روش‌های «سنتی» ناکارآمد مانند روش فاصله از عادت ماهانه یا خروج پیش از انزال متکی هستند. ارقام مشابه برای مناطق شهری به ترتیب، ۱۲,۷۷ درصد و ۲۴,۹۸ درصد بوده است.^{۶۳} اگر طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت به تصویب رسد، دختران و زنان در ایران با موانع صعب‌العبوری برای استفاده از وسایل پیشگیری از بارداری روبه‌رو خواهند شد. بدون دسترسی به اطلاعات لازم در خصوص پیشگیری در بارداری، تعداد کمتری از آن‌ها قادر به تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد استفاده از وسایل ضد بارداری خواهند بود و یا آموزش لازم را خواهند داشت که بدانند در صورت غفلت از مصرف قرص ضد بارداری چه باید کنند و یا حتی چه زمانی در

^{۶۱} مجازات‌ها عبارتند از: (الف) جریمه نقدی از یک میلیون تا ۲۰ میلیون ریال و (ب) توقیف نشریه برای حداکثر تا شش ماه در مورد روزنامه و حداقل تا یک سال در مورد نشریات دیگر. برای کسب اطلاعات بیشتر، نگاه کنید به وبسایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، قانون مطبوعات، ۱۸ آوریل ۲۰۰۰ در: <http://press.farhang.gov.ir/fa/rules/laws2>، روایت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۶۲} پژوهشکده شورای نگهبان، نظر شورای نگهبان در باره طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور، ۲۳ اوت ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=c826ba03-0828-4485-9d22-65f470d2d452>، روایت در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۶۳} وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، شاخص‌های چندگانه سلامت و جمعیت در ایران ۱۳۸۹، سپتامبر ۲۰۱۲، ص. ۹۲.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

چرخه عادت ماهانه بیشتر مستعد بارداری هستند.

در ماده چهارم نسخه اولیه‌ای که به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف گشته بود که «مدیریت برنامه سلامت باروری و فرزندآوری را در راستای ... سیاست های کلی جمعیت ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری استمرار دهد و بهبود ببخشد».^{۶۴} شورای نگهبان در نظر اول خود به مجلس در ۱۹ اوت ۲۰۱۴ اظهار کرد که این بند واجد ابهام می‌باشد زیرا «برنامه‌هایی با عناوین مشابه مانند برنامه باروری سالم و ... هم‌اکنون وجود دارند که از جهت محتوا و ساز و کارهای پیش‌بینی شده مغایر سیاست‌های کلی جمعیت می‌باشند و لذا مشخص نیست آیا مقصود از برنامه سلامت باروری و فرزندآوری این نوع برنامه هاست یا خیر و چگونه در راستای سیاست‌های مذکور استمرار و بهبود خواهد یافت».^{۶۵} پس از این اظهار نظر، ظاهراً مجلس ماده ۴ را از طرح اصلاح شده حذف کرده و در ۷ اکتبر ۲۰۱۴ آن را مجدداً برای تأیید به شورای نگهبان ارسال می‌کند.^{۶۶}

اعمال محدودیت در توزیع و انتشار اطلاعات در خصوص وسایل پیشگیری از بارداری نقض تعهدات ایران در احترام به حق به بهداشت و سلامتی به‌شمار می‌رود. طبق نظریات کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، دولت‌ها موظفند که «از سانسور یا تحریف اطلاعات مرتبط با سلامت، از جمله مواد آموزشی مرتبط با سلامت جنسی خودداری کنند»^{۶۷} و برای حصول دسترسی به اطلاعات جامع، غیرجانبدارانه و علمی درباره سلامت جنسی و باروری، از جمله اطلاعات لازم برای جلوگیری از حاملگی ناخواسته و کاهش سقط جنین های نا امن ترتیبات لازم را بدهند. از نظر کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، دسترسی به اطلاعات شامل حق جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و ایده‌ها در مورد مسائل مربوط به سلامت نیز هست.^{۶۸}

گزارشگر ویژه حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روانی هشدار داده است که محدود کردن دسترسی به اطلاعات و آموزش های جامع درباره سلامت جنسی و باروری، آمادگی زنان

^{۶۴} پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور، ۱۰ اوت ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=0069faef-e2a0-483c-9b44-1b0131a8872e>، رؤیت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۶۵} پژوهشکده شورای نگهبان، نظر شورای حقوقی مشورتی، شماره ۹۳۰/۵۰۲۱، pp. 6-7، 18 اوت ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=1ba4d279-c3a2-48eb-8e3a-21cfd058f627>، رؤیت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۶۶} پژوهشکده شورای نگهبان، طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور، ۱۷ اکتبر ۲۰۱۴، در: <http://www.shora-rc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=f0eed7e0-66ee-4a02-8c3e-151f96ef0ae8>، رؤیت در ۸ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۶۷} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظریه عمومی شماره ۱۴: حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، (E/C.12/2000/4)، بند ۳۴.

^{۶۸} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظریه عمومی شماره ۱۴: حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، (E/C.12/2000/4)، بندهای ۱۱، ۱۲، و ۲۱.

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

برای ورود به زندگی جنسی و باروری را تقلیل می دهد، آنها را در برابر زورگویی، آزار و اذیت و بهره‌گیری آسیب‌پذیرتر می کند و همچنین به افزایش خطر حاملگی ناخواسته، سقط جنین نا امن، مرگ و میر مادران، ایدز، اچ‌آی‌وی و دیگر عفونت‌ها و بیماری‌های مقاربتی منجر می‌شود.^{۶۹}

کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در نظریه عمومی شماره ۱۴ خود از کشورهای عضو خواسته است که برای «بهبود سلامت مادر و فرزند، ارائه خدمات بهداشت جنسی و باروری ... و تسهیل دسترسی به اطلاعات همراه با تأمین منابع لازم برای عمل به آن اطلاعات» اقدامات لازم را اتخاذ کنند.^{۷۰} گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد درباره شکنجه تأیید کرده است که «دسترسی زنان به اطلاعات مرتبط با سلامت باروری برای برخورداری آنها از خودمختاری باروری و بهره‌مندی از حق سلامت و تمامیت فیزیکی اهمیت اساسی دارد.»^{۷۱}

مقامات ایران با ممنوع کردن عقیم‌سازی داوطلبانه و انتشار اطلاعات درباره پیشگیری از بارداری، همراه با برچیدن برنامه‌های عمومی ارائه انواع مختلف وسائل پیشگیری از بارداری و اعمال محدودیت‌های فعلی در خصوص سقط جنین، حیات و تندرستی زنان و دختران نوجوان را در معرض خطرهای فزاینده قرار می‌دهند - اقدامی که نقض تعهدات بین‌المللی ایران در زمینه حقوق بشر به‌شمار می‌رود.

^{۶۹} گزارشگر ویژه حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روانی، «در کمیته سوم گفته شد که باید از چند جنبه از امور مرتبط با بهداشت جنسی و باروری از جمله ارائه اطلاعات، استفاده از وسایل پیشگیری از بارداری و سقط جنین «جرم‌زدایی» شود، شصت و ششمین مجمع عمومی، کمیته سوم، جلسات ۲۹ و ۳۰، ۲۴ اکتبر ۲۰۱۱، در:

<http://www.un.org/press/en/2011/gashc4018.doc.htm>، رویت در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۷۰} کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل، نظریه عمومی شماره ۱۴: حق همگان به بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی (E/C.12/2000/4)، بند ۱۴.

^{۷۱} گزارش گزارشگر ویژه حق همگان برای برخورداری از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت جسمی و روانی، (A/68/297)، ۹ اوت ۲۰۱۳، بند ۴۷.

۳. طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده: نهادینه سازی تبعیض

در سخنرانی به مناسبت روز زن در ایران در تاریخ ۲۰ آوریل ۲۰۱۴ رئیس جمهور کشور، حسن روحانی، با انتقاد از این که «چرا عده‌ای حضور زن را تهدید احساس می‌کنند» تاکید کرد که «زنان باید دارای فرصت برابر، مصونیت برابر و حقوق اجتماعی برابر باشند.» وی افزود: «ما ... نه مرد را جنس اول می‌دانیم و نه زن را جنس دوم ... هر دوی آن‌ها عین هم و مانند هم دارای مقام و کرامت انسانی هستند.»^{۷۲} با وجود چنین اظهاراتی، نظام حقوقی ایران هم‌چنان برای زنان موقعیتی نازل‌تر نسبت به مردان قائل است. به جای پرداختن به مسئله تبعیض علیه زنان، از زمان این سخنرانی تا به امروز، مقامات تلاش‌های خود را در جهت تضييع بیشتر حقوق زنان، از جمله از طریق طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده (شماره ثبت ۳۱۵)، تشدید کرده‌اند. این طرح اقدامات مختلف تبعیض آمیزی را با هدف ترویج ازدواج زود هنگام، باروری مکرر، نرخ پایین‌تر طلاق و تحمیل پیروی از نقش‌های کلیشه‌ای جنسیتی از زن به عنوان مادر و همسر مقرر کرده است.

استخدام زنان در 'اولویت' نیست

تبعیض علیه زنان در حوزه اشتغال در ایران، هم در قانون و هم در عمل، در ابعاد وسیعی اعمال می‌شود. ماده ۱۱۱۷ قانون مدنی ایران به مردان حق می‌دهد که همسران خود را از اشتغال به هر حرفه‌ای که «منافی مصالح خانوادگی یا حیثیت خود یا زن باشد» منع کنند. سند سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران مصوب دیست و هشتمین جلسه مورخ ۲۰، ۵، ۷۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی، بر «نقش زن در خانواده به عنوان شغل اصلی» تاکید می‌کند و مقرر می‌دارد که «ضرورت اشتغال مفید و مؤثر وی در این نهاد مقدس» باید مبنای سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران باشد.^{۷۳}

ایران یکی از پایین‌ترین نرخ‌های مشارکت زنان در نیروی کار در سطح جهان را دارد. مجمع جهانی اقتصاد، در گزارش جهانی خود درباره شکاف جنسیتی در سال ۲۰۱۴، در شاخص جنسیت، ایران را از نظر نرخ مشارکت نیروی کار در رتبه ۱۳۹ از ۱۴۲ کشور جهان قرار داده است. رده‌بندی گزارش بر این اساس قرار گرفته که در ایران، تنها

^{۷۲} وبسایت رئیس جمهوری اسلامی ایران، ۲۰ آوریل ۲۰۱۴، در «حضور زنان در علوم اجتماعی یک فرصت است، نه یک تهدید»، در: <http://www.president.ir/fa/76766> ، رؤیت در ۲۳ ژوئن ۲۰۱۴.

^{۷۳} مرکز پژوهش‌های مجلس، سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران، ۱۱ اوت ۱۹۹۲، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/100171>، رؤیت در ۲۳ ژوئن ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

۱۷ درصد از زنان (سن ۱۵-۶۴) به طور فعال در بازار کار مشغول کار یا به دنبال کار هستند. این گزارش همچنین اعلام می‌کند که نرخ بیکاری زنان (۱۶٫۸ درصد) تقریباً دو برابر مردان (۹٫۱ درصد) است و زنان به طور کلی در مشاغل کم درآمد استخدام هستند و اجرت نامساوی برای کار با ارزش مساوی دریافت می‌کنند.^{۷۴} این نابرابری بر خلاف مفاد قانون کار ایران است که تساوی حقوق زنان و مردان در آن تضمین شده است (ماده ۶).^{۷۵} نابرابری شدید جنسیتی در بازار کار ایران، به رغم این واقعیت که در سه دهه گذشته تعداد زنان راه یافته به آموزش عالی بی وقفه رو به افزایش بوده، همواره ادامه یافته است.

بنا بر آمارهای رسمی، در طول هشت سال گذشته، تعداد زنان در اشتغال سالانه ۱۰۰۰۰۰ نفر کاهش یافته است و این امر نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر زنان با محدودیت‌های فزاینده‌ای در فرصت‌های شغلی خود روبرو بوده‌اند.^{۷۶} در ماه ژوئیه ۲۰۱۴، گزارش داده شد که شهرداری تهران طی بخشنامه‌ای استخدام زنان را در سمت‌های دفتری نظیر مسئول دفتر، منشی و تایپیست ممنوع کرده است.^{۷۷}

مقامات همچنین به تلاش‌های خود برای تفکیک جنسیتی در فضاهای کار، که می‌تواند مانع ترفیع شغلی مقام بسیاری از کارکنان زن شود، شدت بخشیده‌اند.^{۷۸} در ماه ژوئیه ۲۰۱۴، وزیر دادگستری مصطفی پورمحمدی اظهار داشت: «جدا کردن محل کار خانم‌ها از آقایان با ارزش‌ها همخوانی دارد و بهره‌وری را بالا می‌برد.»^{۷۹} یک ماه بعد، رئیس اداره اماکن عمومی پلیس اعلام کرد که زنان نباید در کافی‌شاپ‌ها و یا رستوران‌های سنتی ایران به جز در آشپزخانه و به دور از انتظار عمومی به کار گرفته شوند.^{۸۰} در فاصله ماه‌های ژانویه و اکتبر ۲۰۱۴، مقامات در حداقل ۱۳ استان از ۳۱ استان ایران حضور نوازندگان زن بر روی صحنه را ممنوع کرده‌اند.^{۸۱}

^{۷۴} مجمع اقتصاد جهانی، گزارش جهانی شکاف جنسیتی ۲۰۱۴، ص. ۲۱۰ در:

http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf، رؤیت در ۲۱ نوامبر ۲۰۱۴.

بنا به گزارش شکاف جهانی جنسیتی ۲۰۱۴، رتبه ایران در زیر شاخص برابری دستمزد برای کار مشابه و برآورد درآمد، در میان ۱۴۲ کشور، به ترتیب، ۹۸ و ۱۳۸، و نسبت زن به مرد در شاخص برابری دستمزد و برآورد درآمد، به ترتیب، ۰٫۵۹ و ۰٫۱۷ بوده است.

^{۷۵} وبسایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، قانون کار، ۲۰ نوامبر ۱۹۹۰، در: <http://www.mcls.gov.ir/fa/law/265>، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۷۶} «مردانه شدن مشاغل: سالانه ۱۰۰ هزار زن ایرانی شغل خود را از دست می‌دهند»، دنیای اقتصاد، ۹ سپتامبر ۲۰۱۴، در:

<http://www.donya-e-eqtasad.com/news/826890>، رؤیت در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۷۷} «شهرداری تهران زنان را از مشاغل دفتری اخراج می‌کند»، جام جم آنلاین، ۱۳ ژوئن ۲۰۱۴، در:

<http://www.jamejamonline.ir/newspreview/1566918972055792563>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۷۸} مریم پویا، زنان، کار و اسلام: ایدئولوژی و مقاومت در ایران، لندن و نیویورک: انتشارات زد، ۱۹۹۹.

^{۷۹} «وزیر دادگستری: جدا کردن محل کار خانم‌ها بهره‌وری را بالا می‌برد»، خبرگزاری فارس، ۲۳ ژوئیه ۲۰۱۴، در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930501000839>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۸۰} «رئیس پلیس اماکن ناجا گفت: طبق قانون اشتغال زنان در کافی‌شاپ‌ها ممنوع است»، الف، ۳۱ مرداد ۲۰۱۴، در:

<http://alef.ir/vdccoqie2bq148.ala2.html?239876>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۸۱} «ورود زنان به روی سن ممنوع!»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۲ سپتامبر ۲۰۱۴، در:

<http://www.isna.ir/fa/news/93061106321/%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%AF-%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%B1%D9%88%DB%8C->

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده که به منظور ترویج ازدواج و فرزندآوری، حقوق شغلی زنان را مورد تجاوز قرار می‌دهد، در صورت تصویب، تبعیض علیه زنان جویای کار را تشدید خواهد کرد. ماده ۹ این طرح مقرر می‌کند که «در کلیه بخش‌های دولتی و غیر دولتی اولویت استخدام به ترتیب با مردان دارای فرزند و سپس مردان متاهل فاقد فرزند و سپس زنان دارای فرزند می‌باشد». همان ماده می‌افزاید که «به کارگیری یا استخدام افراد مجرد واجد شرایط در صورت عدم وجود متقاضیان متاهل واجد شرایط بلامانع است.»

تبصره ۱ ماده ۹ اعلام می‌کند که «مشاغلی از قبیل پزشکی، پرستاری و معلمی که به لحاظ ویژگی تفکیک جنسیتی وجود بانوان را در لویت قرار می‌دهد از شمول این ماده مستثنی استند. با این حال، همین تبصره نیز اولویت را به ترتیب به زنان دارای فرزند و سپس به زنان متاهل فاقد فرزند می‌دهد. تبصره ۲ مقرر می‌کند که در صورت رعایت مفاد این ماده، بخش خصوصی به مدت ۵ سال از پرداخت ۶ درصد حق بیمه سهم کارفرما در اولویت‌های یاد شده معاف می‌شود.»

ماده ۱۰ استخدام افراد مجرد را برای عضویت هیأت علمی در تمامی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی و غیردولتی و معلمان مدارس در مقاطع مختلف تحصیلی ممنوع کرده است. طبق این ماده «تنها در صورت نبودن متقاضی متاهل واجد شرایط، با تایید بالاترین مقام دستگاه، جذب افراد مجرد بلامانع خواهد بود.»

ماده ۱۶ از ازدواج به عنوان یک پیش شرط برای کسب مجوز وکالت از کانون وکلای دادگستری در حوزه حقوق خانواده یاد کرده است.

این مقررات با اعمال تبعیض بر اساس جنسیت، وضعیت تاهل و فرزندداری، به حقوق زنان در زمینه اشتغال به کار، انتخاب آزادانه حرفه و استفاده از امکانات شغلی برابر با مردان لطمه می‌زند. اعمال به هر نحوی علیه حقوق شغلی زنان ناقض ماده ۲ (۲) میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که از دولت‌های طرف میثاق می‌خواهد که حقوق شناخته شده در میثاق را درباره کلیه افراد بدون هیچ گونه تمایزی از قبیل جنسیت محترم شمرده و اجرای آن را تضمین نمایند. ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حق کار را، که شامل حق هر کس به فرصت برای تأمین زندگی خود از طریق کاری است که آزادانه انتخاب کرده باشد به رسمیت می‌شناسد. مقررات قانون فوق هم‌چنین، این حق مندرج در ماده ۷ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را که هر فردی از شرایط عادلانه و مساعد کار برخوردار باشد نقض می‌کنند.

مقررات تبعیض‌آمیز پیشنهادی در مورد زنانی که تصمیم به ازدواج یا فرزندآوری ندارند همچنین ناقض مواد ۲، ۳، و ۲۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی هستند که تبعیض مبتنی بر جنسیت یا هر خصوصیت دیگر را منع می‌کنند و در عین حال از مصادیق تعرض به حق حریم خصوصی زنان مندرج در ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به شمار می‌روند. آن‌ها همچنین دو اصل ۳ (۹) و ۲۸ قانون اساسی ایران را نقض می‌کنند که به

B9D8%88%D9%86%D9%85%D9%85%D9%86-%D9%86-%D8%B3% D8%B9، رویت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

ترتیب، «رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه» را مقرر کرده و احترام به حق هر کس که «شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند» لازم دانسته است.

ایران با وضع مقرراتی که موجب تشدید تبعیض علیه زنان شود بی‌اعتنایی مطلق خود را به توصیه‌های کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کمیته حقوق بشر سازمان ملل نشان می‌دهد که هر دو از مقامات ایرانی خواسته‌اند «اقدامات عاجل برای مقابله با کاهش مشارکت زنان در نیروی کار» انجام دهند^{۸۲} و قوانینی را لغو کنند که به مردان حق می‌دهد مانع اشتغال همسران خود شوند.^{۸۳}

طرح ۳۱۵ شامل چندین مقررات دیگر است که زنان را تشویق می‌کند از آرمان‌های خود و پیشرفت شغلی و حرفه‌ای صرف نظر کنند و توجه بیشتری را به فرزندآوری، فرزندپروری و کارهای خانه اختصاص بدهند. از جمله آن‌ها، اقداماتی در جهت افزایش حق مرخصی زایمان (ماده ۲۴)، تضمین امنیت شغلی و ساعات کار منعطف در دوران بارداری و زایمان (ماده‌های ۲۵ و ۲۷) و امکانات بهتر مراقبت‌های بهداشتی، اشتغال و بیمه بازنشستگی برای مادران شاغل (ماده ۲۸) است. این اقدامات به خودی خود مقبول و مطلوب هستند اما از آن‌جا که تمهیدات لازم برای تأمین مشارکت کامل زنان در شرایط مساوی با مردان در زندگی اقتصادی، بدون تبعیض از حیث جنسیت، وضعیت تأهل و فرزندآوری، فراهم نشده است، این اقدامات کلیشه‌های تبعیض آمیز در مورد نقش زنان در خانواده و جامعه را تشدید و نهادینه می‌نمایند.

موانع طلاق

طرح ۳۱۵ شامل مقررات متعددی است که به صورت مانعی در برابر طلاق عمل می‌کنند و تأثیری تبعیض آمیز بر زنان دارند. بر اساس ماده ۱۹، تعداد پرونده‌های مختومه منجر به صلح و سازش در دعاوی طلاق، مبنای ارزیابی عملکرد وکیل قرار می‌گیرد و به عنوان امتیاز مثبت در ارتقای شغلی او منظور می‌گردد. ماده ۲۰ قوه قضاییه را مکلف می‌کند که «در پرونده‌های طلاقی که منجر به صلح بین زوجین می‌شود برای قضات کارانه ویژه پرداخت نماید.» با توجه به نابرابری حقوق زنان و مردان در طلاق، این مقررات در عمل تأثیر نامتناسبی بر روی زنان خواهد گذاشت.

طبق قانون مدنی و قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق، مرد می‌تواند هر وقت که بخواهد با تأدیه حقوق شرعی و قانونی زن اعم از مهریه، نفقه و جهیزیه زن خود را طلاق ده (ماده ۱۱۳۳). مرد همچنین انحصاراً حق چند

^{۸۲} کمیته توصیه کرد که ایران قانون مدنی و قانون حمایت از خانواده را با حذف قدرت همسر به منع همسر دیگر از ورود به اشتغال، اصلاح کند. کمیته همچنین توصیه کرد که ایران اقداماتی برای افزایش تعداد زنان در مراجع تصمیم‌گیری و قضایی در تمام سطوح و در همه زمینه‌ها انجام دهد. برای کسب اطلاعات بیشتر، نگاه کنید به کمیته سازمان ملل متحد در مورد حقوق اقتصادی، اجتماعی، ملاحظات به جمهوری اسلامی ایران (E/C.12/IRN/CO/2) ۱۰ ژوئن ۲۰۱۳، بند ۱۰.

^{۸۳} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، مشاهدات نهایی به جمهوری اسلامی ایران (CCPR/C/IRN/CO/3)، ۲۹ نوامبر ۲۰۱۱، بند ۹.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

همسری دارد^{۸۴} و می‌تواند دست کم دو همسر دائم و هر تعداد که مایل باشد همسر «موقت» (صیغه) داشته باشد (ماده‌های ۱۰۷۵-۱۰۷۷).^{۸۵}

زنی که به دنبال طلاق است باید ثابت کند که ادامه زندگی زناشویی موجب عسر و حرج وی شده است (ماده ۱۱۳۰). طبق قانون الحاق یک تبصره به ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی عسر و حرج عبارت است از به وجود آمدن وضعیتی که ادامه زندگی را برای زن با مشقت همراه ساخته و تحمل آن مشکل باشد. از جمله مواردی که در صورت احراز توسط دادگاه از مصادیق عسر و حرج محسوب می‌گردند عبارت‌اند از اعتیاد شوهر به یکی از انواع مواد مخدر یا ابتلای وی به مشروبات الکلی که به اساس زندگی خانوادگی خلل وارد آورد یا ضرب و شتم یا هرگونه سؤرفتار مستمر مرد که عرفاً با توجه به وضعیت زن قابل تحمل نباشد. وجود تبعیض و تعصب علیه زنان در نظام حقوقی ایران که شامل ممنوعیت شغل قضاوت برای زنان نیز می‌شود، غالباً زنان را از گرفتن طلاق بازداشته است - حتی اگر آنان تحت خشونت خانگی قرار گرفته باشند و یا شرایط عسر و حرج موضوع ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی در مورد آنان صدق کند.^{۸۶} گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان، در بازدید خود از ایران در سال ۲۰۰۵ ذکر کرد که موانع حقوقی در خصوص طلاق از طرف زنان، عدم حمایت قانونی از زنان قربانی خشونت، فقدان خانه‌های امن یا پناهگاه‌های زنان قربانی خشونت، قوانین قیمومیت و حضانت فرزند که به نفع پدر تنظیم شده است و تبعیض جنسیتی فراگیر در سراسر جامعه، با برخی از موارد خودسوزی زنان در این کشور مرتبط است.^{۸۷}

قوانین فعلی ایران در زمینه ازدواج و طلاق ناقض ماده‌های ۲، ۳، ۲۳ و ۲۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است که رفتار برابر با زنان و مردان را از جمله در رابطه با ازدواج، در طول دوره ازدواج و هنگام انحلال آن و طلاق، خواستار شده است.^{۸۸} کمیته حقوق بشر سازمان ملل ذکر کرده است که برقراری برابری در رابطه با انحلال ازدواج «امکان رد یک جانبه [در خواست طلاق] را از بین می‌برد. شرایط طلاق، فسخ ازدواج و تصمیم‌گیری درباره توزیع

^{۸۴} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون حمایت از خانواده، ۴ فوریه ۱۹۷۵، ماده‌های ۱۶-۱۷، در:

<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/97187>، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴ همچنین نگاه کنید به وبسایت مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مدنی، ماده ۹۴۲، ۳۱ اکتبر ۱۹۳۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۸۵} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مدنی، ۳۱ اکتبر ۱۹۳۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۸۶} بنا بر قانون مدنی ایران، سن قانونی ازدواج برای دختران ۱۳ سال (ماده ۱۰۴۱) است، اما دختران زیر این سن را نیز می‌توان با اجازه دادگاه به یک فرد انتخاب شده توسط پدر و یا جد پدری او به ازدواج داد. به گزارش یک سازمان غیر دولتی، آمار رسمی منتشر شده از سوی دولت ایران بین سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۱۱ نشان می‌دهد که تعداد ازدواج‌های ثبت شده رسمی مربوط به دختران زیر سن ۱۵ از ۳۳۲۸۳ در سال ۲۰۰۶ به ۳۹۸۳۱ مورد در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. بعلاوه، این بررسی نشان می‌دهد که در سال ۲۰۱۲، ۱۵۳۷ دختر زیر سن ۱۰ و ۲۹۸۲۷ دختر بین سن ۱۰ و ۱۴ ازدواج کرده‌اند. با توجه به اینکه تنها ۲۴ استان از ۳۲ استان ایران در مورد این موضوع آمار ارائه کرده است، اعداد حقیقی این ازدواج‌ها به احتمال زیاد بسیار بالاتر است. بنا به گزارش، استان اردبیل در شمال غربی ایران با ۱۴۱۱ مورد ازدواج زودهنگام و اجباری بیشترین میزان ازدواج برای دختران زیر سن ۱۰ را در این دوره داشته است. برای اطلاعات بیشتر، نگاه کنید به: عدالت برای ایران، زندگی به سرقت رفته، کلاس‌های درس خالی: بررسی

اجمالی از ازدواج دختر در جمهوری اسلامی ایران، اکتبر ۲۰۱۳، در: [http://justiceforiran.org/wp-](http://justiceforiran.org/wp-content/uploads/2013/10/JFI-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf)

[content/uploads/2013/10/JFI-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf](http://justiceforiran.org/wp-content/uploads/2013/10/JFI-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf)، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۸۷} گزارش گزارشگر ویژه خشونت علیه زنان، علل و پیامدهای آن، یاکین اورتورک: ماموریت در جمهوری اسلامی ایران

(E/CN.4/2006/61/Add.3)، ۲۷ ژانویه ۲۰۰۶، بند ۳۴.

^{۸۸} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۱۹: ماده ۲۳ (خانواده) حفاظت از خانواده، حق ازدواج و برابری زن و مرد، ۲۷ ژوئیه ۱۹۹۰، بند ۶.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

اموال، نفقه و قیمومیت و حضانت کودکان، باید برای مردان و زنان یکسان باشد.^{۸۹} در رابطه با مسئله چند همسری، کمیته حقوق بشر سازمان ملل گفته است: «برابری زن و مرد در رابطه با حق ازدواج متضمن این معناست که چند همسری با این اصل [برابری] ناسازگار است. چند همسری کرامت انسانی زنان را نقض می‌کند و تبعیضی غیرقابل پذیرش علیه زنان است. در نتیجه، هر جا که این رسم هنوز وجود دارد باید آن را قطعاً لغو کرد.»^{۹۰}

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده به قضات انگیزه می‌دهد که از صدور حکم طلاق خودداری کنند و این بر خلاف اصول اساسی سازمان ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه است که از قاضیان می‌خواهد «در موضوعات مطروحه بی‌طرفانه، بر اساس حقایق و طبق قانون، بدون هیچ گونه محدودیت، نفوذ، انگیزه، فشار، تهدید و یا مداخله ناشایسته، مستقیم یا غیر مستقیم، از هر منبع و مقامی و یا به هر دلیلی، تصمیم‌گیری کنند.»^{۹۱} شرایط خدمت و تصدی شغل که در اصول اساسی آمده است به وضوح مقرر می‌کند که «ترفیغ قضات، در هر جا که چنین نظامی وجود دارد، باید بر اساس عوامل عینی، و به ویژه توانایی، صداقت و تجربه صورت گیرد.»

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده هم‌چنین خطر تقویت باورهای اجتماعی زیان باری را در بر دارد که زنان قربانی خشونت خانگی را به حاشیه می‌راند و آنان را برای باقی ماندن در روابط زناشویی ناسالم و خشونت آمیز تحت فشار قرار می‌دهد. به عنوان مثال این طرح، سازمان صدا و سیما را مکلف می‌کند که «برنامه‌هایی با انگیزه ترویج ... ضد ارزش بودن طلاق و آسیب‌های اجتماعی آن برای زوجین و فرزندان و فرهنگ افزایش پابندی زوجین به خانواده و حفظ حرمت آن» تهیه و پخش کند (ماده ۲۱). طبق طرح، وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، بهداشت و علوم نیز هم‌چنین مکلف هستند که در جهت «ترویج فرهنگ و هنجارهای پیشگیری از طلاق» اقدام نمایند (ماده ۲۲).

ارجحیت سازش در زندگی زناشویی بر حقوق زنان

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده نگرانی‌های جدی درباره عدم پابندی و عملی نشدن تعهدات بین المللی مقامات ایران در خصوص جلوگیری از خشونت خانگی علیه زنان و تحقیق، محاکمه و مجازات چنین خشونت‌هایی ایجاد می‌کند.

طرح، سازمان بهزیستی کشور^{۹۲} و تعدادی از دیگر نهادهای حکومتی را موظف می‌کند که «در جهت قضاودایی ...

^{۸۹} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۲۸: ماده ۳ (برابری حقوق زنان و مردان)، بند ۲۶.

^{۹۰} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، نظر عمومی شماره ۲۸: ماده ۳ (برابری حقوق زنان و مردان) (CCPR/C/21/Rev.1/Add.10)، 29 مارس ۲۰۰۰، بند ۲۴.

^{۹۱} مجمع عمومی، اصول اساسی در مورد استقلال قوه قضائیه (Res 40/32) (۲۰ نوامبر ۱۹۸۵، در: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>، رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴).

^{۹۲} سازمان بهزیستی یک نهاد دولتی است که با توسعه منابع انسانی، کاهش فقر، رفاه- توسعه و توانمندسازی بخش‌های تهی‌دست جمعیت، از جمله سالمندان، کودکان یتیم، و افراد معلول سر و کار دارد.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

از ... اختلافات و بحران‌های خانوادگی و برای پیش‌گیری از وقوع طلاق ... اقدام نماید» (ماده ۱۷) بدون آن که مناسب بودن این اقدامات را برای یک فضای خانوادگی خشونت آمیز در نظر بگیرد. در مواد طرح، مشاوره و مددکاری برای صلح و سازش همواره بر مداخله‌های انتظامی-قضایی ارجحیت دارد صرف نظر از این که صلح و سازش تا چه میزان می‌تواند هدف مطلوب یا حتی دست یافتنی با توجه به عواملی مانند سابقه خشونت خانگی و عدم توازن قدرت بین زن و مرد باشد. ماده ۱۸ نیروی انتظامی را موظف می‌کند که در جهت کمک به صلح و سازش در «جرائم مشهود و دعوای خانوادگی، زنان، نوجوانان» و «کاهش وقوع طلاق»، «پلیس تخصصی، اماکن، امکانات و مأموران متناسب به لحاظ متاهل بودن و داشتن سن و آموزش متناسب» به کار بگیرد.

روش‌های ارائه شده در طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده برای مقابله با خشونت علیه زنان درست و مناسب نیستند. سازش تحمیلی، از اهمیت مسئله خشونت علیه زنان می‌کاهد. در بیشتر مواردی که زنان تحت خشونت قرار می‌گیرند، توازن قدرت بین زن و مرد در رابطه وجود ندارد و سازش می‌تواند میزان آسیب‌پذیری و قربانی شدن مجدد زنان در آینده را بیشتر کند.^{۹۳}

صیانت از خانواده به عنوان واحد پایه‌ای جامعه می‌تواند هدف مهمی باشد. با این حال، صیانت از خانواده هرگز نباید سبب متضرر شدن اعضای خانواده گردد، سلامت و امنیت آنها را به خطر بیندازد و یا به عنوان توجیهی برای نقض حقوق بشر علیه زنان استفاده شود. نهادهای مختلف حقوق بشری سازمان ملل متحد در کارهای خود روشن ساخته‌اند که صیانت از سنت و فرهنگ باید در چارچوب موازین حقوق بشر صورت بگیرد و در برگیرنده «برنامه عملی پایدار و نظام‌مند برای اصلاح یا حذف کلیشه‌ها و رفتارهای منفی، زیان بار و تبعیض آمیز توجیه شده توسط ارزش‌های سنتی» باشد.^{۹۴}

گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان، در مورد راهکارهای حقوقی که برقراری سازش و ادامه زندگی مشترک را بر حفظ حقوق انسانی زنان قربانی خشونت اولویت می‌دهند و در مورد باورها و ارزش‌های اجتماعی که این راهکارها در مورد استقلال و فردیت زنان منتقل می‌کنند، اظهار نگرانی کرده است.^{۹۵} به گفته گزارشگر ویژه:

«[در] کشورهای [که] رسم و عادت بر این قرار گرفته که موارد خشونت خانگی / همسرآزاری از طریق سازش و نه از طریق مسئولیت‌خواهی کیفری مانند تعقیب و مجازات مرتکبان [خشونت علیه زنان] حل و فصل شود ... نهادهای [دولتی] اغلب واکنش‌های ناکافی و نامناسب به نیازهای امنیتی زنان قربانی نشان می‌دهند. کارکنان آنها فاقد درک

^{۹۳} کمیته رفع تبعیض علیه زنان، سازمان ملل متحد، مشاهدات نهایی: فنلاند (CEDAW/C/FIN/CO/7)، ۲۸ فوریه ۲۰۱۴، بندهای ۱۸ (D) و

۱۹ (D)؛ کمیته رفع تبعیض علیه زنان، سازمان ملل متحد، مشاهدات نهایی: فنلاند (CEDAW/C/FIN/CO/6)، 15 ژوئیه ۲۰۰۸، بند ۱۷۳.

^{۹۴} بررسی کمیته مشورتی شورای حقوق بشر برای ترویج حقوق بشر و آزادی‌های اساسی از طریق درک بهتری از ارزش‌های سنتی نوع بشر

(A/HRC/22/71)، 6 دسامبر ۲۰۱۲ بند ۷۶.

^{۹۵} اظهارنامه رشیده منجو، گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان، علل و عواقب آن، جلسه ۲۰ شورای حقوق بشر، ژنو، ۲۵ ژوئن ۲۰۱۲،

ص. ۳.

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

درستی از ماهیت پیچیده روابط خشونت آمیز می‌باشند و در بعضی موارد در اتخاذ واکنش مؤثر و مناسب تا حد به خطر انداختن امنیت قربانیان قصور می‌کنند.^{۹۶}

مقامات ایران به جای برداشتن گام‌های فوری برای رسیدگی به معضل خشونت علیه زنان، به دنبال تصویب قانونی هستند که خشونت خانگی را به عنوان یک «موضوع خانوادگی» خصوصی تلقی می‌کند که بهتر است از طریق مشاوره و میانجی‌گری به جای برخورد و تعقیب قضایی و مجازات کیفری به آن رسیدگی شود. این برخورد در مغایرت کامل با رویه بین‌المللی است که خشونت خانگی را به عنوان یک مسئله حقوق بشری به رسمیت شناخته و کشورها را موظف کرده است که موارد خشونت مبتنی بر جنسیت را مورد تحقیق، محاکمه و مجازات قرار دهند و همچنین اطمینان حاصل نمایند که قربانیان خشونت علیه زنان به عدالت از جمله مشاوره حقوقی و روش‌های جبران خسارت مانند پرداخت غرامت و ارائه خدمات توان‌بخشی امکان دستیابی دارند.^{۹۷} قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره رفع خشونت خانگی علیه زنان مصوب ۱۹ فوریه ۲۰۰۴ تصریح می‌کند که «خشونت خانگی یک معضل عمومی است و از کشورهای عضو می‌خواهد که برای حمایت از قربانیان و جلوگیری از خشونت خانگی، اقدامات جدی به عمل آورند.»^{۹۸} این قطعنامه با اشاره به اعلامیه رفع خشونت علیه زنان، مصوب مجمع عمومی در سال ۱۹۹۳، مجدداً تأیید می‌کند که کشورهای عضو نمی‌بایست «برای شانه خالی کردن از تعهدات خود نسبت به از بین بردن خشونت علیه زنان، متوسل به هیچ رسم و سنت و یا ملاحظات مذهبی شوند.»

یک قطعنامه اخیر دیگر مجمع عمومی سازمان ملل در مورد خشونت علیه زنان، که در ۲۰ دسامبر ۲۰۱۲ به تصویب رسید^{۱۰۰} رسماً اعلام می‌کند که «خشونت مبتنی بر جنسیت یک شکل از تبعیض است که شدیداً توانایی زنان را در بهره‌گیری از حقوق و آزادی‌ها بر مبنای برابری با مردان تضعیف می‌کند.»^{۱۰۱} قطعنامه تأکید می‌کند که: «کشورهای عضو باید با اتخاذ اقدامات لازم اطمینان حاصل کنند که کلیه مقاماتی که مسئول اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های جلوگیری از خشونت علیه زنان و دختران، حمایت و کمک به قربانیان و بررسی و مجازات اعمال خشونت‌آمیز هستند، آموزش‌های کافی و مداوم و دیگر اطلاعات را دریافت می‌کنند تا نسبت به نیازهای مختلف و خاص زنان و دخترانی ... که مورد خشونت قرار گرفته‌اند حساس باشند و زنان و دختران هنگامی که به دنبال عدالت‌جویی و

^{۹۶} گزارش رشیده منجو، گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان، علل و عواقب آن، ۱۴ مه ۲۰۱۳، بند ۵۷.

^{۹۷} کمیته رفع تبعیض علیه زنان، توصیه‌های عمومی شماره ۱۹ خشونت علیه زنان (جلسه یازدهم، ۱۹۹۲)، در:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۹۸} مجمع عمومی، رفع خشونت خانگی علیه زنان (A / RES / 58/147)، ۱۹ فوریه ۲۰۰۴، در:

<http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/2003/185.pdf>، رؤیت در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۹۹} مجمع عمومی سازمان ملل، بیانیه سازمان ملل متحد در حذف خشونت علیه زنان (UN Doc. A/RES/48/104)، ۲۰ دسامبر ۱۹۹۳، در:

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>، رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۰۰} به عنوان مثال، مراجعه کنید به: مجمع عمومی، تشدید تلاش‌ها برای از بین بردن تمام اشکال خشونت علیه زنان (A/RES/61/143)، ۱۹

دسامبر ۲۰۰۶؛ مجمع عمومی، تشدید تلاش‌ها برای از بین بردن تمام اشکال خشونت علیه زنان (A / RES / 63/155)، ۱۸ دسامبر ۲۰۰۸؛

مجمع عمومی، تشدید تلاش‌ها برای از بین بردن تمام اشکال خشونت علیه زنان (A / RES / 67/144)، ۲۰ سامبر ۲۰۱۲.

^{۱۰۱} مجمع عمومی، تشدید تلاش‌ها برای از بین بردن تمام اشکال خشونت علیه زنان (A / RES / 67/144)، ۲۰ سامبر ۲۰۱۲.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

دادخواهی هستند، دوباره قربانی نمی‌شوند.» کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد و دیگر نهادهای ناظر سازمان ملل متحد، به طور مشابه از کشورهای عضو خواسته‌اند که آموزش‌های جامع برای کارکنان مربوطه فراهم کنند و برای افزایش آگاهی در مورد خشونت مبتنی بر جنسیت و برای مبارزه با کلیشه‌های جنسیتی، از جمله علل ریشه‌ای آن، کارزارهای آموزش عمومی به راه بیندازند.^{۱۰۲}

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده با تقویت انفعال قضایی درقبال خشونت خانوادگی در جهت مخالف حرکت می‌کند. این طرح باید فوراً باطل شود. مقامات باید تضمینی ایجاد کنند که زنان و دختران به روندهای قانونی‌ای که در پرونده‌های جنایی و مدنی عدالت را اجرا کند و امنیت آنان را تأمین نماید، دسترسی داشته باشند.

خشونت خانگی و «قتل‌های ناموسی»

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده، با نفی کیفرخواهی و تشویق سازش، تأثیر منفی مفاد تبعیض‌آمیز فعلی قانون مجازات اسلامی را که موجب مصونیت از مجازات در موارد خشونت جنسیتی از جمله «قتل‌های ناموسی» شده است تشدید می‌کند. به موجب قانون مجازات، مردی که همسر خود را در حال زنا با مردی دیگر به قتل برساند یا مورد ضرب و جرح قرار دهد به مجازاتی که معمولاً به این گونه جنایات تعلق می‌گیرد محکوم نمی‌شود (ماده ۶۳۰).^{۱۰۳} پدر و جد پدری که فرزند یا نوه خود را بکشد نیز در معرض مجازات متناسب قرار نمی‌گیرد (ماده ۳۰۱)، و این می‌تواند خطر «قتل‌های ناموسی» علیه دختران و زنان را تشدید کند.^{۱۰۴}

ایران هنوز قانون خاصی در مورد خشونت خانگی وضع نکرده است. در حال حاضر، زنان باید شکایت از خشونت خانگی را تحت مواد قانون مجازات مربوط به ضرب و جرح اقامه کنند و ادله کافی و واجد ارزش اثباتی در امور کیفری ارائه دهند. از جمله ادله اثبات جرم در امور کیفری عبارت است از شهادت دو مرد بالغ شاهد عینی که اثبات خشونت خانگی را در بسیاری از موارد دشوار، اگر نه غیرممکن، خواهد کرد (ماده‌های ۱۶۰-۲۰۰).^{۱۰۵} ضرب و جرح حتی در صورت اثبات معمولاً حکم دیه خواهد داشت آن هم تنها وقتی که قربانی آن را درخواست کند (ماده ۴۰۱). تنها در برخی موارد، اگر تشخیص داده شود که جرم موجب اخلال در نظم و صیانت و امنیت جامعه یا بیم تجری

^{۱۰۲} کمیته حقوق بشر سازمان ملل، مشاهدات نهایی به گواتمالا (CCPR/C/GTM/CO/3)، ۱۹ آوریل ۲۰۱۲ بند ۱۹. کمیته رفع تبعیض علیه زنان، سازمان ملل متحد، مشاهدات نهایی: (E/C.12/1997/SR.26)، ۲۴ نوامبر ۱۹۹۷، بند ۱۹.

^{۱۰۳} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مجازات اسلامی، ۱ مه ۲۰۱۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/news/show/845002>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۰۴} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مجازات اسلامی، ۱ مه ۲۰۱۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/news/show/845002>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۰۵} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مجازات اسلامی، ۱ مه ۲۰۱۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/news/show/845002>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

مرتکب یا دیگران گشته مرتکب به دو تا پنج سال محکوم می شود (ماده ۶۱۴).^{۱۰۶}

قوانین تبعیض آمیزی که زنان را در معرض خشونت قرار می دهد از قانون مجازات اسلامی فراتر می رود. به موجب قانون مدنی، شوهر رئیس خانواده است (ماده ۱۱۰۵) و به تبع آن، زن موظف به اطاعت از شوهر است. اگر زنی بدون مانع مشروع از ادای «وظایف زوجیت» امتناع کند مستحق نفقه نخواهد بود (ماده ۱۱۰۸). امتناع از «تمکین» می تواند طیف گسترده ای از رفتار را، مانند «امتناع از رابطه جنسی» و «بیرون رفتن از خانه بدون اجازه»، در بر گیرد. علاوه بر این به موجب قانون مدنی، مردان حق انحصاری برای تعیین محل سکونت همسران خود دارند (ماده ۱۱۱۴). اگر زنی محل اقامت شوهرش را ترک کند، او «ناشزه» شناخته خواهد شد و مستحق نفقه نخواهد بود (ماده های ۱۰۰۵ و ۱۱۰۸).^{۱۰۷} زن تنها وقتی اجازه ترک خانه شوهر را می گیرد که بتواند در محکمه ثابت کند بدون با شوهر در منزل متضمن خوف ضرر بدنی و یا مالی یا شرافتی برای او است (ماده ۱۱۱۵). در صورت عدم اثبات ضرر مزبور محکمه حکم بازگشت به منزل شوهر خواهد داد و زن چاره ای جز تحمل خشونت خانگی یا از دست دادن حق نفقه نخواهد داشت. از دیگر موانعی که زنان را مجبور به ماندن در شرایط خشونت آمیز می کند و گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان هم به آنها اشاره کرده است عبارت اند از ترس از آبرو و طرد شدن، فقدان مراکز بحران و خانه های امن اضطراری و عدم حمایت درازمدت از طریق فراهم کردن اشتغال و مسکن برای زنانی که تحت ستم و خشونت قرار گرفته اند.^{۱۰۸}

جمع آوری آمار و اطلاعات

مقامات ایران نه تنها به طور سیستماتیک به جمع آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار آمار و اطلاعات در مورد خشونت علیه زنان نمی پردازند بلکه به نظر می رسد از تولید و انتشار داده هایی از این قبیل نیز ممانعت به عمل می آورند که بر خلاف تعهدات بین المللی آنها نسبت به جمع آوری آمار و اطلاعات درباره تمامی اشکال خشونت علیه زنان است.^{۱۰۹}

مفصل ترین بررسی آماری شیوع خشونت خانگی در ایران، توسط مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری و وزارت علوم بین سال های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ انجام شد و خلاصه ای از آن در سال ۲۰۰۴ در دسترس عموم قرار گرفت. این بررسی که بر اساس یک نظرسنجی از ۱۲،۵۹۶ زن در مراکز ۲۸ استان در سراسر کشور تهیه شده، شواهد محکمی

^{۱۰۶} قانون مجازات اسلامی، کتاب پنجم تعزیرات و مجازاتهای بازدارنده، ۲۲ مه ۱۹۹۶، در:

http://www.dadkhahi.net/law/Ghavanin/Ghavanin_Jazaee/gh_mojazat_eslami2.htm. رویت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۰۷} مرکز پژوهش های مجلس، قانون مدنی، ۳۰ اکتبر ۱۹۲۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>. رویت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۰۸} گزارش گزارشگر ویژه خشونت علیه زنان، علل و پیامدهای آن، یاکین اورتورک: ماموریت در جمهوری اسلامی ایران (E/CN.4/2006/61/Add.3)، ۲۷ ژانویه ۲۰۰۶، بندهای ۳۴، ۳۶، ۳۷.

^{۱۰۹} کمیته حقوق بشر، مشاهدات نهایی در باره دومین گزارش دوره ای نپال (CCPR/C/NPL/CO/2)، ۱۵ آوریل ۲۰۱۴، بند ۱۳. کمیته حقوق بشر، مشاهدات نهایی در باره بلیز در غیاب یک گزارش (CCPR/C/BLZ/CO/1)، ۲۶ آوریل ۲۰۱۳، بند ۱۵. کمیته حقوق بشر، مشاهدات نهایی در باره سومین گزارش دوره ای لتونی، (CCPR/C/LVA/CO/3)، 11 آپریل ۲۰۱۴، بند ۹.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

از شیوع خشونت خانگی، اگر نه یک تصویر کامل از آن، به دست داده است. بر طبق جمع‌بندی این بررسی، ۳۷,۸ درصد از پاسخ دهندگان از آغاز رابطه زناشویی خود متحمل اذیت و آزار فیزیکی مانند زدن، لگد زدن، ضربه زدن، و ضرب و شتم شده بودند و ۵۲,۷ درصد از آزارهای روانی از جمله ارباب، فحاشی، تحقیر مکرر و سرکوفت رنج برده‌اند. بیش از ۲۷ درصد گفته‌اند که «محدودیت‌هایی در رشد فکری، آموزشی و اجتماعی خود» تجربه کرده‌اند که از جمله شامل مواردی مانند کنترل و یا محدود کردن تماس با دوستان و خانواده و جلوگیری از اشتغال، ادامه تحصیل و یا حضور در عرصه عمومی بوده است.

این نظرسنجی همچنین با ارائه این رقم که فقط ۱۰,۲ درصد از زنان از تجربه خشونت جنسی نام برده‌اند، عدم تمایل به صحبت درباره خشونت‌های جنسی را نشان داد. با توجه به قوانین مربوط به تمکین جنسی، که از زنان می‌خواهد نیازهای جنسی شوهر خود را در هر زمان ارضا کنند، اعتقاد بر این است که رقم واقعی آمار خشونت جنسی بسیار بالاتر از این است.^{۱۱۰} شهیندخت مولاوردی، معاون رئیس جمهور در امور زنان و خانواده در نوامبر سال ۲۰۱۴ اعلام کرد که این گزارش «مفقود شده است». به نظر می‌رسد هیچ نهاد دولتی یک نسخه کاغذی یا الکترونیکی از این گزارش ۳۲ جلدی در اختیار ندارد و گزارش‌های رسانه‌ای حاکی از آن است که تمامی این گزارش «خمیر» شده است.^{۱۱۱}

جمع‌آوری آمار و اطلاعات در مورد ماهیت، میزان و علل خشونت علیه زنان ضروری است. بدون درک این که خشونت چه زمانی، چگونه و چرا علیه زنان رخ می‌دهد، تدوین یک برنامه موثر برای برخورد با آن کار مشکلی است. به همین ترتیب، بدون نظارت مداوم بر تأثیر اقداماتی که برای برخورد با مسئله خشونت علیه زنان اتخاذ شده است، نمی‌توان میزان اثرگذاری آنها ارزیابی کرد. به همین دلیل، اعلامیه سازمان ملل متحد در حذف خشونت علیه زنان و برنامه عمل پکن هر دو از کشورهای عضو می‌خواهند که پژوهش و جمع‌آوری آمار و اطلاعات مربوط به شیوع انواع مختلف خشونت علیه زنان را توسعه دهند و این اطلاعات را در اختیار عموم بگذارند.^{۱۱۲} گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور خشونت علیه زنان، در گزارش سال ۲۰۰۶ خود در مورد ایران، تعهدات مقامات ایران را به انجام تحقیقات در مورد خشونت علیه زنان و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به شیوع آن، به آنان یادآور شد.^{۱۱۳}

^{۱۱۰} «نتایج پروژه ملی بررسی اشکال خشونت خانگی در ۲۸ استان کشور اعلام شد»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۹ اکتبر ۲۰۰۴، در : <http://isna.ir/fa/news>، رؤیت در ۲۰۱۴ نوامبر ۲۲. همچنین نگاه کنید به جلوه جواهر، «بررسی وضعیت، علل و عواقب خشونت خانگی علیه زنان در ایران»، خشونت بس، ۲۴ مه ۲۰۱۴، در: <http://www.basast.org>، رؤیت در ۲۲ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۱۱} «گزارش ۳۲ جلدی دولت اصلاحات درباره خشونت علیه زنان، مفقود شده» است، خبرآنلاین، ۲۸ نوامبر ۲۰۱۴، در: <http://www.khabaronline.ir/detail/387443/society/family>، رؤیت در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۱۲} مجمع عمومی سازمان ملل، بیانیه سازمان ملل متحد در حذف خشونت علیه زنان (UN Doc. A/RES/48/104)، ۲۰ دسامبر ۱۹۹۳، ماده ۴ (K)، در: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵؛ بیانیه پکن و سکوی عمل، مصوب چهارمین کنفرانس جهانی زنان، ۲۷ اکتبر ۱۹۹۵، بند ۱۲۱، در: <http://www.refworld.org/docid/3dde04324.html>، رؤیت در ۹ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۱۳} گزارش گزارشگر ویژه ساز خشونت علیه زنان، علل و پیامدهای آن، یاکین اورتورک: ماموریت در جمهوری اسلامی ایران (E/CN.4/2006/61/Add.3)، ۲۷ ژانویه ۲۰۰۶، بند ۷۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

۴. تبعیض و خشونت علیه زنان

دور جدید حمله به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران در بستر کلی تبعیض و خشونت گسترده علیه زنان صورت می‌گیرد. در این بخش به برخی از این مسائل، از جمله مقررات و تفسیرهای تبعیض آمیز از قانون، تلاش‌های حکومت برای کاهش تعداد زنان در آموزش عالی، افزایش تفکیک جنسیتی در محل کار، تبعیض علیه زنان در رابطه با تماشای ورزش و خشونت و تبعیض علیه زنان در چارچوب مقررات سختگیرانه لباس اسلامی، پرداخته می‌شود.

قوانین تبعیض آمیز

اصل عدم تبعیض و حقوق زنان در قانون اساسی ایران گنجانده شده است اما قیده‌ای عمده‌ای به آن‌ها اضافه شده که تبعیض را بر اساس قوانین اسلامی (شرع) مجاز می‌شمارد. اصل سوم مقرر کرده است که «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است ... همه امکانات خود را برای ... رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی» و «تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضائی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون» به کار برد. اصل ۲۰ تضمین کرده است که «همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.» اصل ۲۱ تصریح می‌کند که «دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد» از جمله «ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او».^{۱۱۴} ولی تفسیر مقامات از قوانین شرع و موازین اسلامی، به موجب این اصول از قانون اساسی، به طیف گسترده‌ای از قوانین و رفتارهای جنسیتی تبعیض آمیز منجر شده است.

قوانین مدنی ایران حقوق برابر با مردان را، از جمله در موارد ازدواج، طلاق، حضانت و قیمومیت فرزند و ارث، از زنان سلب کرده است.^{۱۱۵} قانون مجازات جدید که در ماه مه ۲۰۱۳ به اجرا در آمد به زنان جایگاه پایین‌تری نسبت به مردان می‌دهد.^{۱۱۶} به عنوان مثال این قانون دادگاه‌ها را موظف کرده که در روند محاکمات، برای شهادت یک زن ارزشی نصف شهادت یک مرد قائل شوند و مبلغ دیه، به عنوان جبران خسارت قتل یک زن را برابر نیمی از دیه

^{۱۱۴} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۵ نوامبر ۱۹۷۹، در:

http://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution، رویت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۱۵} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مدنی، ۳۱ اکتبر ۱۹۳۵، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92778>، رویت در ۱۹ نوامبر

۲۰۱۴.

^{۱۱۶} مرکز پژوهش‌های مجلس، قانون مجازات اسلامی، ۱ مه ۲۰۱۳، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/845048>، رویت در ۱۹

نوامبر ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

قتل یک مرد تعیین کرده است (ماده ۵۵۰). ماده ۱۴۷ سن مسئولیت کیفری دختران را کمتر از پسران گرفته است، برای اولی نه سال قمری (۸،۷ سال شمسی)، و برای دومی ۱۵ سال قمری (۱۴،۶ سال خورشیدی).^{۱۱۷} قانون از جرم انگاری عمل تجاوز در بستر زناشویی خودداری کرده و به مردان حق داده است که بدون رضایت همسر خود با او عمل جنسی انجام دهند. حکم زنا محصنه مرگ با سنگسار است (ماده ۲۲۵) و به نظر می‌رسد که این مجازات به طور نامتناسبی بیشتر در مورد زنان صادر شده است.^{۱۱۸} «مساحقه» که عبارت است از اینکه «انسان مؤنث، اندام تناسلی خود را بر اندام تناسلی همجنس خود قرار دهد»، مجازات ۱۰۰ ضربه شلاق در پی دارد. (ماده‌های ۲۳۷ و ۲۳۹).^{۱۱۹}

قانون مدنی ایران، سن قانونی ازدواج برای دختران را ۱۳ سال تعیین کرده است (ماده ۱۰۴۱) اما دختران زیر این سن را نیز می‌توان با اجازه دادگاه به ازدواج فردی که پدر و یا جد پدری او انتخاب کنند، به ازدواج داد. بنا به گزارش سالانه سازمان ثبت احوال کشور، در سال ۱۳۹۰، ۳۹۶۰۹ دختر بین سن ۱۰ و ۱۴ سال و ۲۲۰ دختر زیر سن ۱۰ سال ازدواج کرده‌اند.^{۱۲۰} گزارش سازمان ثبت احوال استان اردبیل ۱۴۱۱ مورد ازدواج دختر زیر سن ۱۰ سال را در سال ۱۳۹۰ گزارش داده است.^{۱۲۱} این تناقض در میان آمار دو سازمان نشان می‌دهد که شمار حقیقی ازدواج‌های زودهنگام و اجباری ممکن است بسیار بالاتر باشد.

به نظر می‌رسد، مقامات به جای پرداختن به چنین اشکال ساختاری تبعیض جنسیتی، قصد دارند با وضع مقرراتی، انتخاب زنان را بیشتر محدود کنند، مشارکت کامل و برابر در جامعه را از آنان سلب نمایند و آنان را در نقش‌ها و مسئولیت‌های «ستنی» در خانواده حصر کنند.

^{۱۱۷} تقویم ایرانی یک تقویم خورشیدی است و سال در آن عبارت است از مدت لازم برای یک گردش کامل زمین به دور خورشید، که از نقطه اعتدالی بهار آغاز می‌شود و طول آن ۳۶۵ روز، ۵ ساعت، ۴۸ دقیقه و ۴۵،۵۱ ثانیه اندازه‌گیری شده است.

^{۱۱۸} عفو بین الملل، ایران: اعدام با سنگسار، (Index: MDE 13/095/2010)، ۲۳ دسامبر ۲۰۱۰، در: <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE13/095/2010>.

^{۱۱۹} رفتار همجنسگرایانه مردان جرم شناخته شده و مجازات آن از شلاق تا اعدام است. قانون مجازات اسلامی، برای شریک «منفعل» در مقاربت جنسی مبتنی بر رضایت طرفین بین دو مرد، مجازات مرگ و برای شریک «فعال» در صورتی که مسلمان و مجرد باشد ۱۰۰ ضربه شلاق مجازات تعیین کرده است (ماده‌های ۲۳۲-۲۳۳).

^{۱۲۰} سالنامه سازمان ثبت احوال کشور (۱۳۹۰)، جولای ۲۰۱۲، ص ۳۸۶، در: <http://justice4iran.org/persian/wp-content/uploads/2014/11/salnameh1390.pdf>، رؤیت در ۶ مارس ۲۰۱۵.

^{۱۲۱} سالنامه سازمان ثبت احوال استان اردبیل (۱۳۹۰)، ژوئن ۲۰۱۲، ص ۴۵، در: <http://justice4iran.org/persian/wp-content/uploads/2014/11/doc1.sanameh-90.pdf>، رؤیت در ۶ مارس ۲۰۱۵. برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: عدالت برای ایران، زنگ خطر: نگاهی به ازدواج دختر بچه‌ها در ایران، اکتبر ۲۰۱۳، در: <http://justiceforiran.org/wp-content/uploads/2013/10/JFI-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf>، رؤیت در ۶ مارس ۲۰۱۵ و جوابیه عدالت برای ایران به مطلب روزنامه اعتماد درباره آمار ازدواج دختر بچه‌ها، ۴ آبان ۲۰۱۴، در: <http://justice4iran.org/persian/publication/call-for-action/jfi-respond-to-etemad-newspaper>، رؤیت در ۶ مارس ۲۰۱۵.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

محدودیت در آموزش عالی

در زمینه آموزش عالی، مقامات تلاش‌های خود را برای معکوس کردن منحنی رو به بالای تعداد و نسبت دانش آموزان دختر، از جمله با اعمال سهمیه برای زنان در رشته‌های خاص و با حذف کامل زنان از دوره‌های مشخص دیگری، از سال ۲۰۱۱ به بعد تشدید کرده‌اند.

نسبت دانش آموزان دختر در آموزش عالی به طور قابل توجهی در دهه‌های اخیر در ایران افزایش یافته است - از ۲۹٫۲ درصد در سال ۱۹۸۶ به بیش از ۵۰ درصد در سال ۲۰۰۲. این نسبت در سال ۲۰۰۷ به حد بالای نزدیک به ۵۹ درصد رسید و سپس در سال ۲۰۰۸ به ۵۱ درصد نزول کرد.^{۱۲۲} بسیاری از مقامات و شخصیت‌های با نفوذ سیاسی و مذهبی این افزایش را «مغایر نقش زنان به عنوان مادر و همسر»^{۱۲۳} تلقی می‌کنند و معتقدند که این امر به آنچه که به عنوان یک روند نگران‌کننده منفی در نرخ زاد و ولد کشور می‌بینند، کمک کرده است.^{۱۲۴} در نتیجه در سال ۲۰۱۱، بسیاری از دانشگاه‌ها ورود دختران دانشجو به دو رشته تحصیلی مهندسی معدن و مهندسی کشاورزی ممنوع کردند. در سال بعد ۳۶ دانشگاه، زنان را از ورود به ۷۷ دوره دیگر از جمله مهندسی، حسابداری، شیمی محض، زبان و ادبیات انگلیسی، علوم سیاسی، مدیریت بازرگانی، مدیریت دولتی، ترجمه انگلیسی و باستان‌شناسی منع کردند. در همان دوره، مقامات در فرایند تازه‌ای از «اسلامی» کردن برنامه‌های درسی دانشگاه، به دستکاری در محتوای دوره‌هایی از قبیل مطالعات زنان و تنظیم خانواده، برای تغییر تمرکز از برابری جنسیتی و حقوق زنان به سوی ارزش‌ها و هنجارهای مبتنی بر نقش کلیشه‌ای از زنان به عنوان همسر و مادر، پرداختند.^{۱۲۵}

ممنوعیت حضور در استادیوم‌های ورزشی

زنان در رابطه با ورزش، همچنان تحت تبعیض فراگیر به سر می‌برند. تماشای فوتبال در استادیوم توسط زنان از سال ۱۹۷۹ ممنوع شده‌است. در سال ۲۰۱۲، حراست وزارت ورزش و امور جوانان این ممنوعیت را به مسابقات والیبال نیز گسترش داد.^{۱۲۶} مقامات ایرانی اعلام کرده‌اند که اختلاط زنان و مردان در استادیوم‌های ورزشی در

^{۱۲۲} عفو بین الملل، ایران: سرکوب دانشجویان و دانشگاهیان در ایران (Index: MDE 13/015/2014)، ۲ ژوئن ۲۰۱۴، در: <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE13/015/2014/en>

^{۱۲۳} «زنان در رشته‌های مردانه و تغییر ترکیب جنسیتی» دانشگاه، خبرگزاری مهر، ۲۰ ژوئن ۲۰۱۱، در: <http://old.mehrnews.com/fa/NewsDetail.aspx?NewsID=1339876>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۲۴} «ارتباط کاهش نرخ باروری با تحصیلات زنان»، شیعه نیوز، ۶ مه ۲۰۱۴، در: <http://www.shia-news.com/fa/news/72528/%D8%A7%D8%B1%D8%AA%D8%A8%D8%A7%D8%B7-%DA%A9%D8%A7%D9%87%D8%B4-%D9%86%D8%B1%D8%AE-%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%88%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D8%AA%D8%AD%D8%B5%DB%8C%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86>، رؤیت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۲۵} عفو بین الملل، ایران: سرکوب دانشجویان و دانشگاهیان در ایران.

^{۱۲۶} «ممنوعیت ورود بانوان به سالن والیبال مردان»، تابناک، ۲۵ اکتبر ۲۰۱۲، در:

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

مصلحت عمومی نیست و ممنوعیت زنان به نفع خود آنان است و برای حفاظت آن‌ها در برابر رفتارهای نامناسب تماشاچیان مرد صورت می‌گیرد.^{۱۲۷}

در اولین مسابقه لیگ جهانی فدراسیون بین المللی والیبال، که در ۱۳ ژوئن ۲۰۱۴ در ورزشگاه آزادی تهران بین ایران و برزیل برگزار شد، در حالی که زنان برزیل اجازه ورود داشتند، زنان ایرانی از ورود منع شدند. در بازی دوم در تاریخ ۲۰ ژوئن، ده‌ها تن از زنان و مردان با تجمع در خارج از ورزشگاه آزادی خواستار دسترسی برابر برای زنان شدند. به گفته فعالان و روزنامه نگاران حاضر پلیس برای پراکنده کردن معترضان، نیروی قهریه بیش از حد از جمله ضرب و شتم، به کار برد و چندین نفر را دستگیر کرد. یکی از دستگیرشدگان، غنچه قوامی، پس از آن دوباره در ۳۰ ژوئن دستگیر شد و بیش از ۱۰۰ روز را در دوران بازداشت پیش از محاکمه در زندان اوین تهران بدون دسترسی به وکیل خود به سر برد که بیشتر آن نیز در سلول انفرادی بود. او سپس به جرم «تبلیغ علیه نظام» به یک سال زندان محکوم شد.^{۱۲۸} غنچه قوامی در نوامبر ۲۰۱۴ به قید وثیقه از زندان آزاد شد و در حال حاضر در انتظار نتیجه درخواست تجدید نظر حکم دادگاه است.

مقررات سخت‌گیرانه پوشش

زنان در ایران از طریق قوانین و مقررات «حجاب» اجباری تحت تبعیض و خشونت قرار می‌گیرند. این قوانین و مقررات مشارکت زنان در جامعه را به شدت محدود کرده، کلیشه‌های زیان‌بار در مورد بدن و سکسوالیتی زنان را تداوم بخشیده و حق آزادی بیان زنان را نقض کرده‌اند. پلیس، نیروهای شبه نظامی بسیج و گروه‌های فشار مانند انصار حزب الله از این قوانین برای توجیه گشت در فضاهای عمومی به نام ترویج و حفاظت از «فرهنگ حیا و عفت» استفاده می‌کنند و زنان را هدف ارعاب، آزار و اذیت، خشونت فیزیکی و زندان قرار می‌دهند.^{۱۲۹} قانون مجازات اسلامی، برای زنانی که در پوشیدن سر خود و رعایت مقررات سخت‌گیرانه پوشش اسلامی در فضای

<http://www.tabnak.ir/fa/news/280861/%D9%85%D9%85%D9%86%D9%88%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%AF-%D8%A8%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%B3%D8%A7%D9%84%D9%86-%D9%88%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D9%85%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D9%86>

^{۱۲۷} «فرمانده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران اسماعیل احمدی مقدم: نمی‌توانیم به بانوان اجازه حضور در استادیوم‌ها را بدهیم»، در: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930401000869>، روایت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۲۸} عفو بین الملل، «ایران: زندانی برای حق زنان به تماشای ورزش: غنچه قوامی» (Index: MDE 13/048/2014)، ۱۰ سپتامبر ۲۰۱۴، در: <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE13/048/2014/en>، روایت در ۱۹ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۲۹} عفو بین الملل، حق زنان برای انتخاب لباس خود، عاری از اجبار (Index: IOR 40/022/2010)، ۱۰ نوامبر ۲۰۱۰، در: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/IO40/022/2010/en/5daf7c59-95bd-4ea3-ad28-d15c17a2568c/ior400222010en.html> گسترده و سیستماتیک حقوق زنان در ایران، مارس ۲۰۱۴، در: <http://justice4iran.org/english/wp-content/uploads/2014/03/Hejab-Report-JFI-English.pdf>، روایت در ۱ اوت ۲۰۱۴.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

عمومی کوتاهی کنند، زندان یا جریمه نقدی تعیین کرده است، امری که نقض استانداردهای بین‌المللی در زمینه آزادی عقیده و مذهب، آزادی بیان و اصل برابری و عدم تبعیض بشمار می‌رود (ماده ۶۳۸).^{۱۳۰}

زنانی که از حجاب اجباری سرپیچی کنند، از بهره‌مندی کامل و برابر از حقوق خود برای دسترسی به تحصیل و کار و شرکت در زندگی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، به طور سیستماتیک محروم می‌شوند. برای مثال، دختران هفت ساله و بالاتر نمی‌توانند بدون روسری و یونیفورم مدرسه که سر، گردن، بازوها و پاهای آنان را بپوشاند به مدرسه بروند. زنان نمی‌توانند بدون پوشیدن روسری و ماتو به تقریباً هیچ یک از مکان‌های عمومی از جمله دانشگاه‌ها، ادارات دولتی، محل کار، مراکز تفریحی و فرودگاه‌ها وارد شوند و از آن‌ها استفاده کنند.^{۱۳۱} بنا به آمار رسمی، بین مارس ۲۰۱۳ و مارس ۲۰۱۴، بیش از ۲٫۹ میلیون زن به خاطر این که از دید پلیس حجاب اسلامی را رعایت نکرده بودند از پلیس اخطار گرفتند. ۲۰۷،۰۵۳ زن دیگر مجبور شدند با امضای متنی تعهد بدهند که دوباره مرتکب «جرم بدحجابی» نخواهند شد و ۱۸۰۸۱ زن دیگر نیز برای تعقیب و مجازات به مقامات قضایی ارجاع شدند.^{۱۳۲}

آزار و اذیت دولتی و ارباب ناشی از قوانین حجاب اجباری به شکل‌گیری فضایی خشونت‌زا علیه زنان منجر شده است. به عنوان مثال در ماه اکتبر ۲۰۱۴، شهرستان اصفهان شاهد یک سلسله از حملات اسیدپاشی علیه زنان جوان بود. منابع رسمی وقوع چهار حمله را تایید کردند^{۱۳۳} اما منابع غیررسمی آمار و ارقام بالاتری تا ۱۵ مورد را ذکر کردند، از جمله یک مورد که به مرگ منجر شده است.^{۱۳۴} در ۲۰ اکتبر وزارت کشور اعلام کرد که در رابطه با این

^{۱۳۰} قانون مجازات اسلامی، ۲۲ مه ۱۹۹۶، در:

http://www.dadkhahi.net/law/Ghavanin/Ghavanin_Jazaaee/gh_mojazat_eslami2.htm, رؤیت در ۶ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۳۱} رجوع کنید به: عفو بین‌الملل، حق زنان برای انتخاب لباس خود، عاری از اجبار (Index: IOR 40/022/2010)، ۱۰ نوامبر ۲۰۱۰، در:

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/IO40/022/2010/en/5daf7c59-95bd-4ea3-ad28-d15c17a2568c/ior400222010en.html>; عدالت برای ایران، سی و پنج سال حجاب اجباری: نقض گسترده و سیستماتیک حقوق زنان در ایران، مارس ۲۰۱۴، در: <http://justice4iran.org/english/wp-content/uploads/2014/03/Hejab-Report-JFI-English.pdf>

Report-JFI-English.pdf: رؤیت در ۱ اوت ۲۰۱۴.

^{۱۳۲} «گشت ارشاد در سال ۹۲ به چند نفر تذکر داد؟»، تابناک، ۲۰ مه ۲۰۱۴، در:

<http://www.tabnak.ir/fa/news/401683/%D8%A7%D8%B4%D8%A7%D8%AF-%D8%AF-%D8%B1-%D8%B3%D8%A7%D9%84-92-%D8%A8%D9%87-%DA%86%D9%86%D8%AF-%D9%86%D9%81%D8%B1-%D8%AA%D8%B0%DA%A9%D8%B1-%D8%AF%D8%A7%D8%AF>, رؤیت در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۴.

^{۱۳۳} «پلیس ۴ مورد اسیدپاشی در اصفهان را تایید کرد»، بی بی سی فارسی، ۱۸ اکتبر ۲۰۱۴، در:

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2014/10/141018_I45_isfahan_acid_victims, رؤیت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۳۴} «یکی از قربانیان حمله اسید در اصفهان در گذشت»، خبرگزاری حقوق بشر، ۲۰ اکتبر ۲۰۱۴، در: <https://hira-news.org/fa/women/asid-6>, رؤیت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

حملات چهار نفر دستگیر شده‌اند.^{۱۳۵} این اظهاریه روز بعد توسط سخنگوی قوه قضاییه، غلامحسین محسنی اژه‌ای تکذیب شد.^{۱۳۶} در ۲۲ اکتبر، در اعتراض به حملات اسیدپاشی و خشونت علیه زنان و همچنین علیه طرح بحث‌انگیز دیگری تحت عنوان حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر که مورد بررسی مقامات قرار گرفته است و معترضان آن را الهام‌دهنده حملات اسیدپاشی می‌دانند، مردم در اصفهان و تهران تظاهرات مسالمت‌آمیزی به راه انداختند.^{۱۳۷} بنا به گزارش‌ها، مقامات برای پخش کردن معترضان از زور و گاز اشک‌آور و باتوم استفاده کردند و حداقل چهار روزنامه‌نگار را در ارتباط با پوشش خبری حملات اسیدپاشی دستگیر کردند. آنها همچنین در تلاش برای سرکوب اعتراض‌های مسالمت‌آمیز و خاموش کردن صدای مدافعان حقوق زنان، مدافع حقوق زنان مهدیه گلرو را که در اعتراضات ۲۲ اکتبر در برابر مجلس در تهران شرکت کرده بود، دستگیر کردند. مهدیه گلرو بدون تفهیم اتهام و دسترسی به وکیل مدافعش بیش از دو ماه در زندان اوین در تهران بازداشت بود و سپس به قید وثیقه در ۲۷ ژانویه ۲۰۱۵ آزاد گردید.^{۱۳۸}

مقامات تلاش کرده‌اند تا ارتباط این حملات را با طرح حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر نفی کنند و منکر آن شده‌اند که قربانیان به خاطر عدم پابندی به حجاب اجباری هدف این حملات قرار گرفته‌اند.^{۱۳۹} آنها به رسانه‌ها در مورد هر گونه گزارشی در مورد انتساب حملات اسیدپاشی به طرح حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر اخطار داده‌اند.^{۱۴۰}

^{۱۳۵} «وزارت کشور: ۴ مظنون اسیدپاشی در اصفهان دستگیر شده‌اند»، عصر ایران، ۲۰ اکتبر ۲۰۱۴، در:

<http://www.asriran.com/fa/news/361515/%D9%88%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-4-%D9%85%D8%B8%D9%86%D9%88%D9%86-%D8%A7%D8%B3%DB%8C%D8%AF%D9%BE%D8%A7%D8%B4%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%A7%D8%B5%D9%81%D9%87%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%DA%AF%DB%8C%D8%B1-%D8%B4%D8%AF%D9%87-%D8%A7%D9%86%D8%AF>, رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۳۶} جام جم آنلاین، «اژه‌ای: مجرم یا عاملان حملات اسید هنوز دستگیر نشده است»، در:

<http://press.jamejamonline.ir/Newspreview/1696484374816087847>, رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۳۷} مرکز پژوهش‌های مجلس، طرح حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر، ۲۲ ژوئن ۲۰۱۴، در:

http://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/891591, رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵. طرح در ۹ دسامبر ۲۰۱۴ در مجلس تصویب شد، و برای تأیید به شورای نگهبان ارسال گردید. شورای نگهبان ۱۴ نقص قانون اساسی در طرح مشخص کرد و آن را در ۳ ژانویه ۲۰۱۵ به مجلس بازگرداند تا این نقص‌ها را بر طرف کنند.

^{۱۳۸} عفو بین الملل، «ایران: معترض به حملات اسیدپاشی زندانی شد: مهدیه گلرو» (Index: MDE 13/002/2015) ۱۹ ژانویه ۲۰۱۵، در <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE13/002/2015/en> (رویت در ۲ فوریه ۲۰۱۵).

^{۱۳۹} «پورمحمدی: اسیدپاشی اقدامی تروریستی است»، بی بی سی فارسی، ۲۱ اکتبر ۲۰۱۴، در:

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2014/10/141021_nm_acid_attacks_isfahan_pourmohama, رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

^{۱۴۰} «رادان: اسیدپاشی اصفهان بیش از حد بزرگنمایی شد»، بی بی سی فارسی، ۳ نوامبر ۲۰۱۴، در:

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2014/11/141103_nm_acid_attack_isfahan_radan, رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

این طرح، ایجاد هر نوع مانع در برابر اقامه امر به معروف و نهی از منکر را جرم شناخته و مجازات‌هایی از جمله حبس برای آن تعیین کرده است (ماده ۱۰).^{۱۴۱} در طرح «معروف» و «منکر» عبارتند از «هرگونه فعل و قول و یا ترک فعل و قولی که در شرع مقدس، قوانین و عرف متشرعه مورد امر قرار گرفته و یا منع شده باشد». به موجب ماده ۴، هرکس می‌تواند به طور کتبی یا شفاهی آمر به معروف و ناهی از منکر باشد ولی اقدام عملی در این زمینه تنها در صلاحیت دولت است. در ماده ۱۷ آمده است: «ستاد امر به معروف و نهی از منکر مسئول اجرای این قانون، گسترش و ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در جامعه و صدور مجوز برای تأسیس سازمان‌های مردم نهاد و نظارت بر فعالیت‌های آنان و هماهنگ کننده تمامی دستگاه‌های اجرایی به منظور اقامه فریضه امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد.» ستاد از ۱۹ عضو از جمله وزیر اطلاعات و رئیس نیروهای شبه نظامی بسیج متشکل شده است (ماده ۲۱). این طرح با گسترش قدرت پلیس، بسیج و حتی مردم عادی، زنان را در معرض خطر بیشتر آزار و اذیت، و ارباب و خشونت قرار می‌دهد.

در نوامبر ۲۰۱۴، محمد بهشتی فر، عضو بسیج، در ارتباط با ضربه زدن به شش زن با سلاح سرد، در شهرستان چهارم در استان فارس دستگیر شد. پنج تن از زنان در ناحیه باسن مورد ضربات چاقو قرار گرفته بودند. به گزارش‌های رسانه‌ها متهم، با اشاره به اظهارات یک روحانی که گفته بود: «برای حل مسأله حجاب باید خون ریخته شود»، گفته است که انگیزه او برای این حملات «نهی از منکر» بوده است.^{۱۴۲} عفو بین‌الملل تصمیم مقامات ایرانی در ژانویه ۲۰۱۵ بر صدور حکم اعدام برای محمد بهشتی فر ۲۲ ساله به اتهام محاربه را محکوم می‌کند.

به جای توسل به مجازات اعدام و دیگر مجازات‌های بیرحمانه، غیر انسانی و تحقیر آمیز، مقامات ایران باید با علل ریشه‌ای تبعیض و خشونت علیه زنان برخورد کنند.

^{۱۴۱} مرکز پژوهش‌های مجلس، طرح حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر، ۲۲ ژوئن ۲۰۱۴، در: http://rc.majlis.ir/fa/legal_draft/show/891591، رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.
^{۱۴۲} «حملات یک جوان به زنان و دختران در چهارم»، سحام نیوز، ۳۰ نوامبر ۲۰۱۴، در: <http://sahamnews.org/1393/09/271250>، رویت در ۱۰ ژانویه ۲۰۱۵.

۵. نتیجه‌گیری و توصیه‌ها

حقوق بشر و آزادی‌های اساسی زنان، به ویژه در زمینه حقوق جنسی و باروری، به طور فزاینده‌ای در ایران سرکوب شده و اکنون حکومت یک برنامه غیرسنجیده را برای سرعت بخشیدن به رشد جمعیت در پیش گرفته است.

اگر طرح‌های ۴۴۶ و ۳۱۵ به قانون تبدیل شوند، نه تنها ایران تعهدات بین‌المللی حقوق بشر خود را مبنی بر اطمینان از دسترسی به برنامه‌های تنظیم خانواده و پیشگیری از بارداری مدرن، نقض کرده است بلکه چندین نسل از زنان و دختران با آینده خطرناکی که آکنده از بیماری، نابرابری، تبعیض، گزینه‌های محدود باروری و آزادی‌های محدود خواهد بود روبرو خواهند شد. طرح ۴۴۶ اگر اجرایی شود، زنان و دختران با منابع محدود مالی از دسترسی به وسایل مدرن پیشگیری از بارداری و آموزش موثر عاجز خواهند ماند و هیچ گزینه‌ای برای پایان دادن به حاملگی ناخواسته خود جز سقط جنین مخفیانه نخواهند داشت. با اجرای طرح ۳۱۵، زنان و دختران با یک نظام حقوقی روبرو خواهند شد که آنان را بیشتر از گذشته، از حقوق برابر در اشتغال، طلاق و روابط خانوادگی محروم کرده، به مرتکبان خشونت خانگی مصونیت داده، از زنان خواسته که بر اساس کلیشه‌های جنسیتی آرمان‌های خود را تضعیف کنند و زنان آزار دیده را به سازش با آزاردهندگان خود تشویق می‌کند.

دولت ایران با تصویب معاهدات بین‌المللی گوناگونی از جمله میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کنوانسیون حقوق کودک، به رعایت و پیشبرد حقوق زنان و دختران متعهد شده است. اگر مقامات همچنان به تثبیت تبعیض و خشونت علیه زنان و دختران از جمله از طریق تصویب دو طرح ۴۴۶ و ۳۱۵ ادامه دهند، این تعهدات بی‌معنا خواهد شد.

توصیه‌های زیر رئوس اقداماتی را در بر می‌گیرد که مقامات باید برای اجرای تعهدات حقوق بشری ایران و رعایت، محافظت و تأمین حقوق زنان و دختران به طور موثر انجام دهند.

عفو بین‌الملل از مقامات ایرانی مصراً می‌خواهد که:

سلامت جنسی و باروری

- طرح ۴۴۶ را، که کلیه اعمال جراحی به منظور پیشگیری دائم از بارداری را ممنوع و دسترسی به اطلاعات مرتبط با پیشگیری از بارداری را محدود می‌کند، به کلی از دستور خارج کنند؛
- برای سیاست‌ها و برنامه‌های جامع تنظیم خانواده بودجه کافی اختصاص دهند تا اطمینان حاصل شود که همه

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

زنان از جمله نوجوانان، امکان دسترسی به خدمات، اطلاعات و وسایل پیشگیری از بارداری با کیفیت، از جمله طیف گسترده‌ای از روشهای مدرن پیشگیری از بارداری را (اعم از دارویی و پیشگیری‌های از طریق جراحی و همچنین پیشگیری‌های اضطراری از بارداری) دارند؛

■ وسایل و خدمات مربوط به پیشگیری از بارداری را با رفع موانع مالی، به ویژه برای افراد با درآمد پایین تر و کسانی که در فقر زندگی می‌کنند قابل دسترسی کنند؛

■ از حذف، سانسور و تحریف عمدی اطلاعات مرتبط با سلامت جنسی و باروری، از جمله در مورد روش‌های جلوگیری از بارداری، خودداری کنند؛

■ ترتیبی دهند تا اطمینان حاصل شود که کارکنان مراکز بهداشتی از توانایی کافی برای ارائه اطلاعات و خدمات با کیفیت برای پیشگیری از بارداری، از جمله خدماتی که حفظ حریم خصوصی و محرمانه بودن را برای همگان رعایت می‌کنند، برخوردار هستند؛

■ قوانینی را که صفت مجرمانه به سقط جنین داده لغو کنند و ترتیبی دهند که همه مقررات تنبیهی برای زنان و دخترانی که به دنبال سقط جنین هستند و برای پزشکان و دیگرانی که سقط جنین را انجام می‌دهند و یا در فراهم آوردن این خدمات کمک می‌رسانند، با فرض رضایت افراد دخیل، حذف شود؛

■ برای دسترسی به سقط جنین، دست کم در مواردی که بارداری خطری برای حیات و سلامت زن یا دختر باردار ایجاد می‌کند و یا در موارد تجاوز به عنف یا زنا با محارم، ترتیبات لازم را هم در قانون و هم در عمل فراهم نمایند.

اشتغال

■ تمامی مواد طرح ۳۱۵ را که علیه زنان در حوزه اشتغال بر اساس جنسیت و وضعیت تاهل یا فرزندداری تبعیض قائل می‌شود لغو کنند؛

■ برای این که مردان و زنان از فرصت‌های شغلی برابر برخوردار باشند شرایط لازم را فراهم آورند و حق مرد به منع همسرش از ورود به اشتغال را سلب کنند.

حقوق برابر در رابطه با ازدواج و طلاق

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

- مقررات طرح ۳۱۵ را که به صورت یک مانع در برابر طلاق، با تاثیر تبعیض آمیز بر روی زنان عمل می‌کند، لغو کنند؛
- قوانین تبعیض آمیز قانون مدنی در رابطه با ازدواج، طلاق، حضانت و قیمومیت فرزند و آزادی حرکت را لغو کنند و برای این که زنان در طول ازدواج و هنگام انحلال آن از حقوق برابر برخوردار شوند، اقدامات لازم را هم در قانون و هم در عمل، انجام دهند؛
- برای زنان حق برابر در طلاق را تأمین کنند؛
- الزام قانونی اطاعت زن از شوهر را حذف کنند؛
- رسم چند همسری را، همان طور که کمیته حقوق بشر سازمان ملل توصیه کرده است، ممنوع کنند؛
- از ازدواج زودهنگام و اجباری جلوگیری کنند؛
- همه اقدامات لازم را برای اطمینان از این که زنان بر اساس انتخاب آزاد خود و با توافق کامل خویش ازدواج کنند و یا در ازدواج باقی بمانند انجام دهند، از جمله سن ازدواج را برای دختران بالا ببرند و برابر با پسران به سنی برسانند که در آن از فرد می‌توان انتظار داشت که موافقت آزاد و کامل خود به ازدواج را اظهار کند؛
- قوانینی وضع کنند که سنگسار را به عنوان مجازات قانونی منع کند و ترتیبی دهند که قانون مجازات اسلامی هیچ نوع مجازات اعدام یا شلاق را برای کسانی که به ارتکاب «زناى محصنه» یا سایر جرایم مجرم شناخته شده‌اند اجازه ندهد؛
- مقررات طرح ۳۱۵ را که با ایجاد انگیزه مالی قضاات را ترغیب به توصیه آستی به جای صدور حکم طلاق کرده و پاداش‌های آنان را بر اساس تعداد پرونده‌های طلاقى که منجر به صلح بین زوجین می‌شود ارزیابی می‌کند لغو کنند؛
- ترتیبات لازم را فراهم آورند تا اطمینان حاصل کنند که قضاات در پرونده‌های طلاق، بی طرفانه، بر اساس حقایق و مطابق با قوانین بین المللی حقوق بشر، بدون هیچ گونه محدودیت، انگیزه مالی، تطمیع، فشار، تهدید و یا دخالت مستقیم یا نامستقیم، همان طور که در اصول اساسی سازمان ملل متحد درباره استقلال در مورد استقلال قوه قضائیه، به تفصیل آمده است، تصمیم گیری می‌کنند؛

رفع خشونت علیه زنان و دختران

باشد که زاد و ولد کنید
 هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

- قوانینی جامع برای پیشگیری، تحقیق و مجازات خشونت مبتنی بر جنسیت، از جمله خشونت خانگی، تصویب کنند و در اجراء آن دقت عمل لازم را نشان دهند؛
- به منظور جرم شناختن خشونت خانگی، از جمله تجاوز زناشویی، با مجازات‌های مناسب و متناسب، قوانینی را تصویب و در صورت لزوم، اصلاح کنند؛
- ترتیبات اطمینان‌بخشی بدهند که بازماندگان خشونت خانگی به سیستم عدالت کیفری، بدون این که برای پس گرفتن شکایت خود یا «آشتی» با فرد آزاردهنده زیر فشار قرار بگیرند، دسترسی مؤثر داشته باشند؛
- روند مطمئنی ایجاد کنند که عاملان خشونت علیه زنان در یک محاکمه عادلانه و بدون توسل به مجازات اعدام و شلاق به دستگاه عدالت سپرده شوند؛
- ترتیبی بدهند که چاره‌های مؤثر، از جمله پرداخت خسارت و توان‌بخشی روانی-اجتماعی و پزشکی در اختیار همه زنان و دخترانی که مورد خشونت واقع می‌شوند قرار گیرد؛
- مجرمانه بودن روابط جنسی مبتنی بر رضایت طرفین بین بزرگسالان را لغو کنند و هر نوع مجازات اعدام یا شلاق را از قانون مجازات اسلامی برای کسانی که متهم به مشارکت در روابط همجنس‌گرایانه با رضایت طرفین هستند حذف کنند؛
- از توسل به سنت، آداب مذهب یا فرهنگ برای اجتناب از تعهدات بین‌المللی نسبت به رعایت، محافظت و تأمین حقوق بشر زنان و دختران احتراز کنند و مرتکبان نقض حقوق زنان و دختران را مورد تعقیب قرار دهند؛
- ترتیبی بدهند که تعداد کافی پناهگاه با کارکنان متخصص و منابع مالی کافی در دسترس زنان قربانی خشونت، از جمله آنان که از گروه‌های محروم جامعه هستند و به حمایت ویژه نیاز دارند، قرار گیرد؛
- برای قربانیان خشونت خانگی و جنسی آموزش‌های حرفه‌ای فراهم آورند و به آنان برای تأمین اشتغال و مسکن کمک کنند تا بتوانند از شوهران (سابق) خود استقلال مالی داشته باشند؛
- برای مقامات قضایی و مجریان قانون و سایر متخصصان مربوطه، از جمله معلمان و کارکنان مراکز بهداشتی، در مورد خشونت و آزار، تجاوز به عنف از جمله تجاوز در بستر زناشویی، تعرض جنسی و دیگر خشونت‌های مبتنی بر جنسیت، دوره‌های آموزشی جامع با حساسیت نسبت به مسئله جنسیت فراهم کنند؛
- یک کارزار آموزش عمومی برای افزایش آگاهی در مورد خشونت مبتنی بر جنسیت و برای مبارزه با کلیشه‌های جنسیتی، از جمله علل ریشه‌ای آن به راه بیاندازند؛
- یک سیستم استاندارد برای جمع‌آوری اطلاعات و تدوین آمار در مورد خشونت علیه زنان و دختران، ایجاد کنند

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

و منابع لازم برای اجرای آن را تأمین نمایند و ترتیبی دهند که داده‌ها مرتباً گردآوری و وسیعاً منتشر شود و برای اطلاع‌رسانی در مورد برنامه‌ریزی مورد نظر دولتی و ارزیابی تاثیر اقدامات اتخاذ شده توسط دولت برای رسیدگی به خشونت علیه زنان و دختران، مورد استفاده قرار گیرد.

عدم تبعیض

- به عنوان یک مسئله فوری تمام قوانین در ایران به منظور تشخیص و اصلاح قوانینی که مستقیم علیه زنان تبعیض آمیزند و یا تاثیر تبعیض آمیز بر زنان دارند مورد بازنگری قرار گیرند؛
- طرح ۳۱۵ را باز پس بگیرند و قوانین دیگر، راهبردها و سیاست‌هایی را که مفاهیم کلیشه‌ای مردانگی و زنانگی، از جمله تعریف نقش اصلی زن به عنوان همسر و مادر را تداوم می‌بخشند، لغو یا فسخ کنند؛
- برای تغییر الگوهای اجتماعی و فرهنگی با هدف از بین بردن تعصبات و هنجارهایی که بر حقارت یا برتری یکی از دو جنس بر دیگری و یا نقش‌های کلیشه‌ای از زنان و مردان شکل گرفته است، اقدامات لازم را صورت دهند.

سرکوب و آزار مدافعان حقوق زنان

- به اذیت و آزار مدافعان حقوق زنان خاتمه دهند و دستور آزادی فوری و بدون قید و شرط همه مدافعان حقوق زنان را که به دلیل اعمال حقوق مربوط به آزادی بیان، تشکل و تجمع بازداشت شده‌اند، صادر کنند.

مکانیسم‌های بین‌المللی حقوق بشری

- توصیه‌های نهایی کمیته حقوق بشر سازمان ملل، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اجتماعی سازمان ملل و کمیته حقوق کودک را به طور کامل و سریعاً به مرحله اجرا بگذارند؛
- کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان و پروتکل اختیاری آن و کنوانسیون منع شکنجه و سایر رفتارها و مجازات‌های بی‌رحمانه، غیر انسانی یا اهانت‌آمیز را بی‌درنگ و بدون قید و شرط تصویب کنند؛
- پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را تصویب کنند و در مکانیسم‌های

باشد که زاد و ولد کنید
هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

تحقیق و بین-کشوری عضو شوند؛

- حق شرط خود بر کنوانسیون حقوق کودک را با توجه به این که یک تحفظ کلی و ناسازگار با هدف و مقصود کنوانسیون است، پس بگیرند و پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک را تصویب کنند؛
- برابر روش‌ها و الزامات گزارش‌دهی نهادهای معاهده‌ای سازمان ملل عمل کنند و داده‌های تجزیه شده بر اساس جنسیت را در آن‌ها بگنجانند؛
- دعوت‌نامه باز موجود از گزارشگران ویژه سازمان ملل متحد برای دیدار از ایران را محترم بشمارند و بلافاصله سفر گزارشگر ویژه در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران را تسهیل کنند.

باشد که زاد و ولد کنید

هجوم به حقوق جنسی و باروری زنان در ایران

مجلس شورای اسلامی در شرف تصویب دو طرح است - طرح‌های ۴۴۶ و ۳۱۵ - که دسترسی زنان به وسایل پیشگیری از بارداری را سخت می‌کند و به منزله تهدیدی جدی و عقب‌گردی ده‌ها ساله برای حقوق جنسی و باروری زنان و دختران در ایران است.

همچنین، از سال ۲۰۱۲ ایران بودجه برنامه تنظیم خانواده و جمعیت و بارانه‌های مربوطه را حذف کرده است. این برنامه به دلیل ارائه بیش از دو دهه خدمات حیاتی سلامت جنسی و باروری برای زنان در ایران به صورت گسترده‌ای مورد ستایش قرار گرفته بود. این عقب‌گرد پس از آن آغاز شد که رهبر ایران آیت‌الله سید علی خامنه‌ای سیاست‌های تنظیم جمعیت کشور را به عنوان تقلید از سبک زندگی غربی محکوم و مقامات کشور را به افزایش جمعیت ایران به ۱۵۰ تا ۲۰۰ میلیون نفر ترغیب کرد.

این دو طرح در صورت تصویب عواقب جدی برای زنان و دختران نوجوان خواهند داشت و آنان را با آینده‌ای آکنده از نابرابری، تبعیض، بیماری و انتخاب‌ها و آزادی‌های محدود روبرو خواهند کرد.

مقامات باید طرح ۴۴۶ را لغو و مواد تبعیض‌آمیز طرح ۳۱۵ را حذف کنند و اقدامات فوری انجام دهند تا اطمینان حاصل شود که همه زنان و دختران نوجوان از حقوق انسانی خود، از جمله حق مالکیت بر بدن و تصمیم‌گیری آزادانه در مورد زمان و تعداد دفعات فرزندآوری برخوردار هستند.

amnesty.org

Index: MDE 13/1111/2015

March 2015

AMNESTY
INTERNATIONAL

